

Asuminen osallisuutta vahvistamassa

Asunto Ensin -piirissä asuvien asiakkaiden kokemuksia osallisuuden toteutumisesta

Alasippola Hanna-Riikka, K2873
Haataja Miina, K1457

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2018
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomin tutkinto-ohjelma

Tekijä(t) Alasippola Hanna-Riikka, K2873 Haataja Miina, K1457	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä huhtikuu, 2018
	Sivumäärä 46	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Asuminen osallisuutta vahvistamassa Asunto Ensin -piirissä asuvien asiakkaiden kokemuksia osallisuuden toteutumisesta		
Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Vainiomäki Vesa ja Nisula Leila		
Toimeksiantaja(t) --		
Tiivistelmä Asunto Ensin – periaate on asunnottomuustyön malli, Suomessa Y-säätiö toimii aktiivisesti mallin kehittäjänä. Asunto Ensin -mallin ajatus pohjautuu siihen, että kaikilla on oikeus omaan asuntoon ja itsenäiseen elämään. Toimintamalli ei sisällä päihdeettömyysvaatimusta. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata Asunto Ensin -periaatteen piirissä asuvien asiakkaiden antamia merkityksiä asunnon saamiselle sosiaalisen osallisuuden vahvistumisen näkökulmasta. Tarkoituksena oli tuoda haastateltavien ääntä esille osaksi yhteiskunnallista keskustelua, sekä tuottaa tietoa asunnottomuudesta asumispalvelutyöhön. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena, eli laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua, jotka toteutettiin viiden henkilön kanssa yksilöhaastatteluina. Aineistoa analysoitiin teemoittelun avulla. Haastateltavien kokemusten mukaan asunnottomuus vaikutti heidän sosiaalisten ongelmien kasautumiseen. Asunnon saaminen Asunto Ensin -periaatteen piiristä oli tukenut heidän osallisuuden, sekä hyvinvoinnin kokemuksia. Yhteisöllisyys oli vahvistanut haastateltavien turvallisuuden tunnetta. Haastateltavat nostivat esille työntekijöiden merkityksen arjessaan. Johtopäätöksenä todettiin, että Asunto Ensin -periaatteen toimintamallille on tarvetta enemmässä määrin Jyväskylässä. Todettiin myös, että Asunto Ensin -periaate vahvistaa osallisuuden kokemusta.		
Avainsanat (asiasanat) Asunto Ensin -periaate, osallisuus, osattomuus, yhteisöllisyys, kvalitatiivinen tutkimus		
Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Alasippola Hanna-Riikka, K2873 Haataja Miina, K1457	Type of publication Bachelor's thesis	Date April, 2018 Language of publication: Finnish
	Number of pages 46	Permission for web publication: x
Title of publication Housing in the enhancement of social inclusion Housing First – clients' experiences on social inclusion		
Degree programme Degree Programme of Social Services		
Supervisor(s) Vainiomäki Vesa and Nisula Leila		
Assigned by --		
Abstract The Housing First principle is a homelessness service model. In Finland, the Y-Foundation actively works as the developer of the model. The Housing First model's idea is based on every individual's right to an apartment and independent living. This operating model does not require abstinence from the use of intoxicants. The aim of the thesis was to describe the significance of housing in the reinforcement of social inclusion with clients living under the Housing First model. The purpose was to highlight the voice of the interviewees as part of the societal discussion, and to produce information about homelessness for housing workers. The thesis was carried out as qualitative research. Semi-structured theme interviews were used as the method of data collection, and they were conducted as individual interviews. The research material was analysed thematically. According to the experiences of the interviewees, homelessness had caused cumulative social challenges in their lives. In turn, obtaining a home from the Housing First services had supported their feeling of inclusion and wellbeing. The sense of community had strengthened the interviewees' sense of security. The interviewees highlighted the importance of the housing workers in their daily lives. In conclusion, it can be stated that there is an increasing need for the Housing First operating model in Jyväskylä. It can also be stated that the Housing First project strengthens the feeling of inclusion.		
Keywords/tags (subjects) Housing First principle, inclusion, exclusion, communality, qualitative research		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Hyvinvointi	4
	2.1 Sosiaalinen osallisuus	5
	2.2 Osattomuus ja syrjäytyminen.....	7
	2.3 Yhteisöllisyys.....	8
3	Asunnottomuus Suomessa.....	9
	3.1 Asunnottomuustyö Suomessa 2000 -luvulla.....	10
	3.2 Asunnottomuus riski terveydelle	11
	3.2.1 Mikrotason vaikutukset asunnottomuuteen.....	12
	3.2.2 Haittoja vähentävä työ asumisen tukena	14
	3.3 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistus ja asunnottomuus	14
4	Asunto Ensin -periaate.....	15
	4.1 Asiakas Asunto Ensin -periaatteen piirissä.....	17
	4.2 Asiakslähtöisyys	18
5	Opinnäytetyön toteuttaminen	19
	5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	19
	5.2 Tutkimuksen kohderyhmä.....	20
	5.3 Kvalitatiivinen tutkimus.....	21
	5.4 Aineistonkeruumenetelmä.....	21
	5.5 Aineiston analysointi	23
6	Eettisyys ja luotettavuus.....	24
7	Tutkimustulokset.....	25
	7.1 Hyvinvointi kokemuksena	25

	2
7.2 Kokemuksia osallisuudesta ja osattomuudesta	27
7.3 Yhteisöllisyys kokemuksena	30
7.4 Kokemuksia asumisesta.....	31
8 Johtopäätökset.....	33
8.1 Tutkimuksen arviointi.....	35
8.2 Pohdinta	36
Lähteet	38
Liitteet.....	44
Liite 1. Tutkimushaastattelurunko	44
Liite 2. Haastattelulupalomake	45
Liite 3. Esimerkki taulukko teemoittelusta.....	46
Kuviot	
Kuvio 1. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina.....	4
Kuvio 2. Osallisuuden ulottuvuudet	6
Kuvio 3. Syrjäytymisen riskitekijät.....	7

1 Johdanto

Asunnottomuus on Suomessa yhteiskunnallinen ongelma, jonka syyt ovat moninaisia ja se usein liitetään erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin. Asunnottomuus yksilötasolla voi olla seurausta henkilön erilaisista ongelmista, jotka liittyvät elämänhallintaan, päih-teiden käyttöön, taloudellisiin vaikeuksiin tai pitkäaikaistyöttömyyteen. Myös psyykinen tai fyysinen sairastuminen voi lisätä asunnottomuuden riskiä. (Särkelä 2009, 57.) Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen ARA:n mukaan Suomessa oli vuoden 2017 lopussa 7 112 asunnotonta ihmistä. Tiedot ilmenevät ARA:n julkaisemassa asuntomarkkinakyselyssä. (Asunnottomat 2017.)

Suomessa asunnottomuuteen on pystytty vaikuttamaan asunnottomuuden vähentämishjelmien kautta; PAAVO -hanke vuosina 2008 - 2011, jonka osana oli Asunto Ensin -periaatteen mukainen asuminen (Kaakinen 2012, Pleace 2017, 3-7). Asunto Ensin -periaate tarkoittaa sitä, että asuntoa ei tarvitse ansaita esimerkiksi kuntoutumisen kautta, vaan se on jokaiselle kuuluva perusoikeus (Asunto ensin -sivusto, 2015). PAAVO -hankkeen jatkona toimii asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE vuosina 2016 - 2019. AUNE -hankkeen tavoitteena on jatkaa asunnottomuuden vähentämistä Suomessa. Näiden ohjelmien kautta Asunto Ensin -periaatteen asema on vahvistunut Suomessa. (Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016 – 2019, 2-3.)

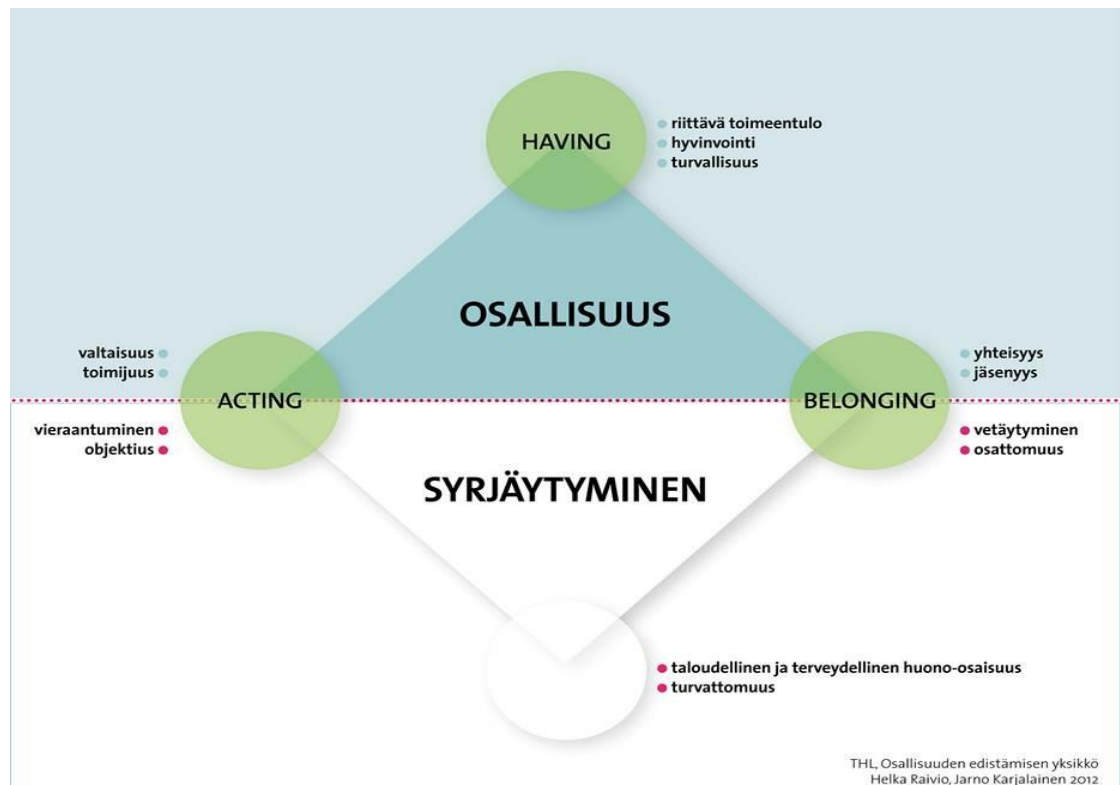
Asunto Ensin – periaate on suhteellisen tuore toimintamalli Jyväskylässä ja halusimme opinnäytetyössämme tuoda esille sen antaman mahdollisuuden merkityksen asiakkaiden elämässä. Opinnäytetyömme tavoitteena on kuvata asiakkaiden antamia merkityksiä asunnon saamiselle sosiaalisen osallisuuden vahvistumisen näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata asiakkaiden kokemuksia osallisuudesta ja osattomuudesta, sekä tuottaa tietoa asunnottomuudesta. Pohdimme myös sitä, millainen merkitys yhteisöllisyydellä on asiakkaille.

Toteutimme opinnäytetyön kvalitatiivisena tutkimuksena, jonka aineistona on osallisuuden, hyvinvointiin ja asunnottomuuteen liittyvä kirjallisuus, sekä toteuttamamme haastattelut. Haastattelimme Asunto Ensin -periaatteen piirissä asuvia täysi-ikäisiä asukkaita Jyväskylässä tammikuussa 2018. Esittelemme opinnäytetyön lopussa

tekemämme johtopäätökset teoreettisen tiedon ja haastatteluaineiston pohjalta laa-
timamme analyysin avulla.

2 Hyvinvointi

Hyvinvointi on hyvin laaja ja eritasoinen käsite. Hyvinvoinnilla voidaan tarkoittaa niin yksilöllistä hyvinvointia, kuin yhteisöllistä hyvinvointia. Erik Allardt on 1970-luvulla jäsennellyt hyvinvoinnin kolmeen eri ulottuvuuteen. Ulottuvuudet ovat having, loving ja being. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 90-92.) Yksi hyvinvoinnin lähikäsite on osallisuus. Alla on Raivio & Karjalaisen (2013) tekemä kuvio, jonka mukaan osallisuus on jaoteltu ulottuvuuksiin, jotka ovat hyvin lähellä Allardtin hyvinvoinnin osa-alueita.

Kuvio 1. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina (Raivio & Karjalainen 2013, 17.)

THL on seurannut suomalaisten hyvinvoinnin kehitystä tutkimuskatsauksissaan vuosina 2002-2008. Hyvinvointia on jäsennetty seuraavasti:

- Hyvinvointia ja terveyttä edistävän ympäristön näkökulmasta
- Ihmisen käytössä olevien resurssien mukaan

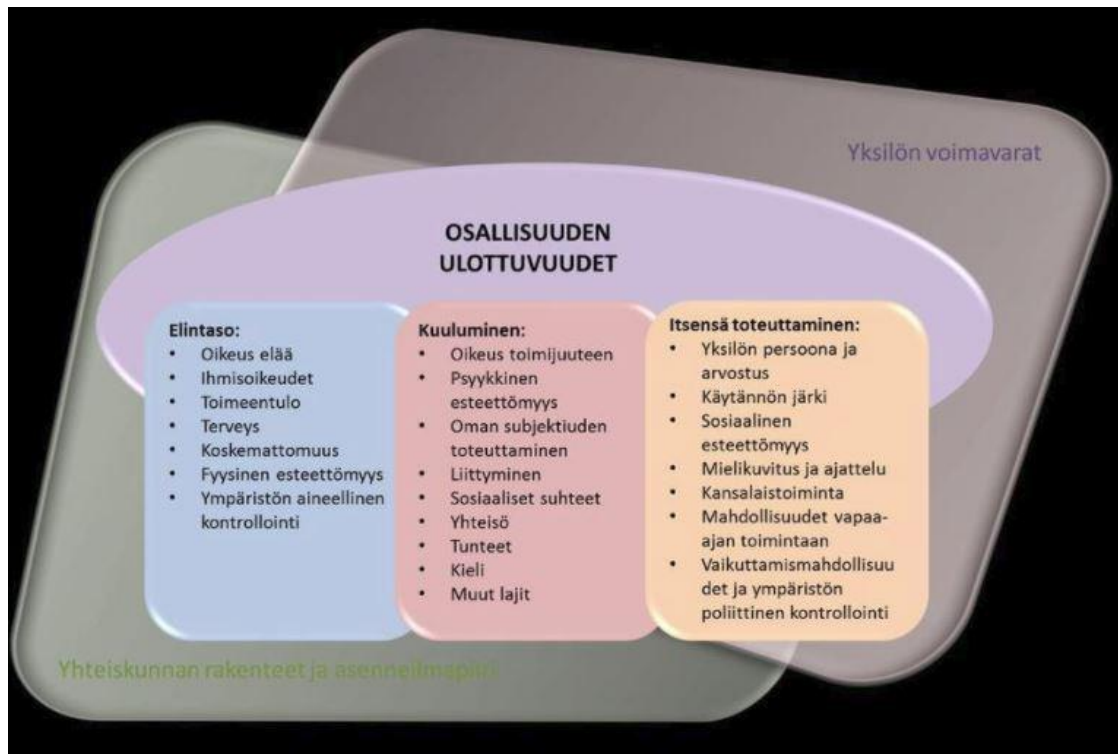
- Minä pystyvyys
 - Yhteisöjen sosiaalinen yhtenäisyys
 - Ihmisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kautta
- (Sosiaalityön käsikirja 2017, 157.)

Hyvinvoinnin kokemus on subjektiivinen ja sen myötä sitä on mahdotonta määritellä spesifisti. Hyvinvointi ei ole sidottuna materiaaliin tai esimerkiksi terveyteen. Ihminen voi kokea tyytyväisyyttä ja arvioida voivansa erittäin hyvin, vaikka hänen elinolonsa olisivat puutteelliset. Hyvinvointiin vaikuttavat mm. sosiaaliset suhteet, oman arvon kokemus ja mielihyvää tuottavat asiat. (Lammi-Taskula, Karvonen & Ahlström 2009, 20-30.)

Hyvinvointi liittyy vahvasti myös asumisoloihin. Asunnon saaminen liittyy ihmisen perustarpeisiin, joihin kuuluu mm. turvallisuuden tunne, mikä puolestaan vahvistuu asunnon kautta. Hyvinvointia määritellessä voidaan myös tarkastella ihmisen elinoloja. Asumistilanteen vaikutus yksilön hyvinvointiin nähdään rakenteellisten ratkaisujen, asuinalueen ja asumiskustannusten kautta. Hyvinvoinnin kautta taloudelliset vaikeudet vaikuttavat siihen, millaisissa asumisolossa ihmiset asuvat. Asuntojen saatavuus on tekijä, joka vaikuttaa kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Saatavuuteen vaikuttavat pienten asuntojen puute tai oikeanlainen asumismuoto. (Asuminen 2018.)

2.1 Sosiaalinen osallisuus

Sosiaalinen osallisuus on hyvin moniulotteinen ja se esiintyy eri tasoilla, niin globaalisti, yhteisöllisesti kuin yksilöllisesti. Se on muuttuva prosessi, johon vaikuttaa henkilön senhetkinen elämäntilanne. (Osallisuuden edistäminen 2017.) On määritelty Kaste –ohjelmassa (2013) sosiaalisen osallisuuden tarkoittavan yhteiskunnassamme mahdollisuutta toimeentuloon, asuntoon, sosiaalisiin suhteisiin, koulutukseen ja terveyteen. Sen katsotaan toimivan syrjäytymistä ja köyhyyttä vastaan, sekä samalla se vahvistaa ja tukee yksilön osallistumista yhteiskuntaamme (Leemann & Hämäläinen 2016, 589). Yhteiskuntamme rakenteet ja vallitsevat asenteet voivat vahvistaa tai heikentää ihmisen osallisuutta (Särkelä-Kukko 2014, 39).

Kuvio 2. Osallisuuden ulottuvuudet (Särkelä-Kukko 2014, 38.)

Leemannin ja Hämäläisen (2016, 589) mukaan sosiaalinen osallisuus koetaan yksilöllisesti ja siihen vaikuttavat esimerkiksi henkilön sosiaaliset suhteet, osallisuuden kokemus ja sosiaalinen toimintakyky. Siihen liitetään oikeuksien ja mahdollisuuksien kokemus tasavertaisena kansalaisena osana yhteiskunnan toimintaa. Osallistuminen sosiaaliseen, kulttuuriseen, taloudelliseen ja poliittiseen toimintaan, sekä ihmiselle tärkeisiin instituutioihin, ovat osa sosiaalista osallisuutta. (Leemann & Hämäläinen 2016, 589.) Kohtaamiset arjessa, kuulluksi tuleminen ja omien asioiden päättäminen sekä niihin vaikuttaminen, ovat osallisuuden kokemuksen kannalta pieniä keskeisiä asioita (Särkelä-Kukko 2014, 36). Pysyvä asunto ja oma paikka minne mennä, luovat turvallisuutta ja samalla lisäävät ihmisen kokemaan osallisuutta yhteiskunnassamme (Kivelä & Leppo 2016, 18-19). Ihmisen oma elinympäristö, identiteetti ja ihmiskäsitys, ovat yhteydessä hänen kokemaan osallisuuteen (Jämsén & Pyykkönen 2014, 9). Jokainen ihminen määrittelee ja kokee osallisuuden yksilöllisesti (Särkelä-Kukko 2014, 49). Osallisuuden kokemuksella on positiivisia vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin, kuten terveyteen (Rouvinen-Wilenius 2014, 53-55).

2.2 Osattomuus ja syrjäytyminen

Osattomuuden käsitteeseen liitetään usein syrjäytyminen. Osattomuus on osallisuuden vastakohta. Osattomuutta ei synny silloin, jos ihminen ei osallistu esimerkiksi taloyhtiön syystalkoisiin. Osattomuus on osallisuuden lailla hyvin monisyinen. Jokainen meistä kokee sen hieman eri lailla ja onkin sopimatonta osoittaa sormella toista ja sanoa, että "sinä koet osattomuutta". Ihmisen kokema hyvinvointi voi olla alhainen ja osattomuuden tunne vahva. Syitä osattomuuden syntyyn voi olla esimerkiksi vähäiset sosiaaliset suhteet, koulutuksen jääminen peruskouluun, vähäinen yhteiskunnallinen osallistuminen tai epävakaata taloudellinen tilanne. Osattomuutta ja osallisuutta voi kokea yhtä aikaa, eivätkä ne sulje toinen toisistaan pois. (Nurmela 2012, 16-22.)

Syrjäytyminen kuvaa käsitteenä huono-osaisuuden kasautumista ja sen heijastuksia useille eri elämänalueille. Syrjäytymistä analysoidessa löydetään sosiaalisia riskejä, kuten varattomuutta, terveyden heikentymistä, työttömyyttä, asunnottomuutta ja muita sosiaalisia ongelmia. Syrjäytyminen kuvaa yksilölle tai perheelle kasautuvia hyvinvoinnin ongelmia ja siteiden heikentymistä muuhun yhteiskuntaan. Syrjäytyminen tuo mukanaan osattomuutta yhteiskunnassa, selviytymisen keskeisistä voimavaroista kuten kuulumisesta työn, koulutuksen tai harrastusten kautta sosiaaliseen yhteisöön. Toimeentulon ja köyhyyden vaikutus ihmisen elämään on ilmeinen. (Saari 2015, 103-107.)

Syrjäytymisen riskitekijä	Syrjäytymisen riskin pienentäminen
Taloudellinen syrjäytyminen (köyhyys, velkaantuminen)	Toimeentuloturvasta huolehtiminen
Terveydelliset ongelmat (terveyden heikkeneminen)	Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen
Työmarkkinoilta syrjäytyminen (työttömyys)	Työmarkkinoille pääsyn helpottaminen
Asuntomarkkinoilta syrjäytyminen (asunnottomuus)	Asuntomarkkinoiden toimivuuden parantaminen
Koulutuksesta syrjäytyminen (riittämätön koulutus)	Riittävän koulutuksen turvaaminen
Muu syrjäytyminen (poikkeava käyttäytyminen)	Selviytymisen tukeminen

Kuvio 3. Syrjäytymisen riskitekijät (Karjalainen 2017, 253.)

Työkokemuksemme mukaan syrjäytymistä on jäädä osattomaksi jostakin, missä muut ovat osallisia. Syrjäytyminen tuo mukanaan kokemuksen ulkopuolelle jäämisestä ja käsitteenä se herättää ihmisissä negatiivisia tunteita. Ajattelemme syrjäytyneen ihmisen joutuneen kokemaan elämässään monia asioita, joista syrjäytyminen on tulos.

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan (2017, 41) mukaan laissa on määritelty tuen tarve sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaalinen syrjäytyminen syntyy tilanteissa, joissa ihminen on vaarassa joutua tai on jo joutunut sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle. Syrjäytymisen ehkäisemisessä osallisuuden edistämällä on oleellinen merkitys. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 41.)

2.3 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys käsitteenä on vaikea määritellä tarkkaan, eikä sille ole vain yhtä tulkintaa (Lampinen, Viitanen & Konu 2013, 71–86). Yhteisöllisyys syntyy yhteisöissä ja yhteisö syntyy ihmisistä. Yhteisössä toimitaan vuorovaikutuksessa, mikä synnyttää yhteisöllisyyden. Yhteisöllisyyttä voidaan pitää yhtenä ihmisen perustarpeista. (Kumpulainen 2014; Väyrynen, Kostamo-Pääkkö & Ojaniemi 2015, 15-18.) Yhteisön ominaisuuksiin kuuluvat yhteishengen tunne, yhteiset tavoitteet ja päämäärät sekä yhteisön jäsenten henkilökohtaiset inhimilliset tarpeet (Hyyppä 2002, 19, 50). Yhteisöllisyyden kautta ihminen kokee kuuluvansa yhteen yhteisön jäsenten kanssa, mikä kasvattaa henkilöiden sosiaalista pääomaa. Voidaankin siis todeta, että yhteisöllisyys lisää koettua hyvinvointia. (Kumpulainen 2014, Väyrynen jne. 2015, 15-18.) Kokonaisuudessaan osallisuuden, yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen ovat ihmisen elämään myönteisten kokemusten voimavaroja, joilla voidaan selvitä hyvinkin vaikeiden haasteiden ja ongelmien kehästä. Pienikin asia voi vaikuttaa ihmisen elämänlaatuun ja hyvinvointiin. Kaikilla ihmisillä ei ole yhteisöllisiä vaihtoehtoja, minkä puutteellisuus voi johtaa tulevaisuuden näköalojen ja kokemusten kapeuteen (Nisula 2016).

Yhteisöt, joissa yhteisöllisyys syntyy voi olla esimerkiksi perhe, suku, työyhteisö, koululuokka, harrasteryhmä, yhteisö internetissä/sosiaalisessa mediassa tai vaikka jonkinlainen vaikuttamisyhteisö. Myös viralliset yhdistykset ja yhteisöt Suomessa tuottavat yhteisöllisyyttä. Aiemmin mainittu sosiaalinen pääoma ja sen rakentuminen

koostuvat käsitteistä bonding, bridging ja linking. Nämä käsitteet sisältävät erilaisia yhteisöjen ja yhteisöllisyyden syntymisen muotoja. Uusyhteisöllisyyteen puolestaan liittyy käsitteet Suuri yhteiskunta, subsidiariteettiperiaate ja kommunitarismi. Näitä on avattu tarkemmin Roivaisen ja Ranta-Tyrkön kirjassa. (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 63-68; Väyrynen jne. 2015, 15–18.)

3 Asunnottomuus Suomessa

Asunnottomuus käsitteenä liitetään yleisen suomalaisen asiasanaston mukaan sosiaalisten ongelmien käsitteen alle (Yleinen suomalainen asiasanasto N.d). Tilastokeskuksen mukaan asunnoton on ihminen, joka asunnon puutteen vuoksi asuu kadulla, yömajoissa, tilapäissuojissa tai erilaisissa laitoksissa, kuten ensisuoissa tai psykiatriassa sairaalassa. Se määrittelee asunnottomiksi myös kiertolaiset, sukulaisien ja tuttavien luona majoittuvat, sekä vapautuvat vangit, jos heillä ei ole tiedossa asuntoa. (Asunnoton N.d, A Home of Your Own 2017, 13.)

Suomalaisessa tutkimuksessa asunnottomuutta selitetään yleensä joko yksilöllisillä tai rakenteellisilla tekijöillä. Rakenteellisesta näkökulmasta asunnottomuus syntyy mm. asuntomarkkinoiden ja palveluiden toimimattomuudesta, sekä köyhyydestä. Yksilöllisestä näkökulmasta asunnottomuuteen vaikuttaa ihmisen omat ominaisuudet, sekä hänen käyttäytymismallit kuten mielenterveysongelmat ja päihteiden ongelmakäyttö. (Ruuskanen 2015, 20; Saari 2015, 137–139.)

Yhteiskunnallisina tekijöinä asunnottomuuteen vaikuttavat omalta osaltaan väestönkasvu ja kaupungistuminen, talouden suhdannevaihtelut, sekä suuret tuloerot. Väestönkasvu ja kaupungistuminen aiheuttavat pulmia etenkin silloin, kun ei pystytä ennakoimaan ja vastaamaan yllättäen kasvavaan asuntotarpeeseen. Tilanteessa, jossa asuntojen tarve ylittää tarjonnan, asuntojen hinnat ja vuokrat kasvavat. Näin käy usein vallankin isoissa kaupungeissa ja kasvukeskuksissa jolloin tilanne vaikuttaa heikommassa asemassa olevien riskiin joutua asunnottomiksi. (Tietoa asunnottomuudesta 2016.)

Suomen perustuslakiin on kirjattu, että julkisen vallan on edistettävä kansalaisen oikeutta asuntoon ja samalla tukea asunnon omatoimista järjestämistä (L731/1999, §19). Myös YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen on kirjattu, että jokaisella on oikeus riittävään elintasoon mm. asunnon osalta (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948; 25.artikla).

Vuonna 2017 yksineläviä asunnottomia oli 6615 ja perheellisiä 497, yhteensä 7112 henkilöä. Asunnottomien määrä on ollut laskussa, mutta alle 25-vuotiaiden henkilöiden asunnottomuus on ollut noususuuntainen. Vuonna 2017 nuoria asunnottomia oli 1585. Tähän yksi vaikuttava tekijä on ylisukupolvisuus. Usealla nuorella asunnottomalla on myös taustallaan lastensuojelun asiakkuus ja sitä myöten jälkihuollon asiakkuus. Jälkihuolto päättyy nuoren täyttäessä 21 -vuotta, joka voi osaltaan vaikuttaa asunnottomuusmäärien kasvaneeseen lukuun. (Bäckgren 2018; Dhalmann & Ahola 2018.) Asunnottomuustyössä olemme nähneet nuorten lisääntyneen asunnottomuuden. Monella nuorella ovat heikentyneet asumisen taidot, johon liittyvät mm. kodin siisteys ja vuokranmaksun hoitaminen.

3.1 Asunnottomuustyö Suomessa 2000 -luvulla

Suomessa toteutettiin jo aiemmin mainitut pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat PAAVO I vuosina 2008 – 2011 ja PAAVO II vuosina 2012 – 2015. Ohjelmien tavoitteena oli ennaltaehkäistä asunnottomuutta ja samalla vähentää pitkäaikaisasunnottomuutta. Keinona tähän oli toteuttaa Asunto Ensimmäisen -mallin mukaista asumista ja yhtä aikaa vähentää asuntola-asumista, jonka on todettu pitkittävän pitkäaikaisasunnottomuutta. Ohjelmien aikana mukana olleisiin kaupunkeihin rakennettiin ja osoitettiin muita uusia asumispaikkoja asunnottomille. (Kaakinen 2012, 3-8, Karppinen & Fredriksson 2016, 3-5.)

PAAVO I -ohjelman aikana asunnottomuus oli vähentynyt 28 % vuodesta 2008 vuoden 2011 loppuun. PAAVO II -ohjelman loputtua vuonna 2015, oli pitkäaikaisasunnottomien määrä vähentynyt 1345 henkilöllä vuodesta 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat Suomessa ovat eurooppalaisessa kontekstissa ainutlaatuisia ja niiden vaikuttavuus on hyvin merkityksellinen. (Kaakinen 2012, 3-8; Karppinen & Fredriksson 2016, 3-5.) Suomi on ainut Euroopan maa, joka on onnistunut

vähentämään asunnottomuutta (Foster 2017). Asunnottomien saamisessa tuetun asumisen piiriin on myös taloudellinen hyötynäkökulma, sillä on todettu, että heidän sosiaali- ja terveyspalveluissa asioiminen on vähentynyt asunnon saamisen myötä. Asunnottomuuden vähentämishojelmien kautta on myös syntynyt uusia työpaikkoja Suomeen. PAAVO-ohjelmien jatkajana toimii asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE vuosina 2016 – 2019, jossa näkyy vahvasti Asunto Ensinnä -periaatteen mukainen asuminen. (Kaakinen 2012, 3-8; Karppinen & Fredriksson 2016, 3-5.)

Vuoden 2017 alussa, Suomen pääministeri Sipilän asettaman työryhmän päämääränä oli hakea keinoja pysäyttämään yhteiskunnallista eriytymistä. Yksi osa työryhmän ehdotuksesta oli pelastavat toimenpiteet. Näillä toimenpiteillä tuetaan heikoimmassa asemassa olevien ihmisten osallisuutta sekä vähennetään asunnottomuutta. Asunnottomuus halutaan vähentää alle 4 000 ihmiseen, jonka myötä käynnistyy asunnottomuuden puolittamisohjelma vuosille 2019 – 2023. Ohjelmaa koordinoi Ympäristöministeriö ja se kuuluu maankäytön, liikenteen ja asumisen sopimuksiin. Asunnottomista 80 % asuu tai majoittuu väliaikaisesti tuttavien tai sukulaisten luona. Nämä henkilöt kuuluvat asunnottomuuden puolittamisohjelman ensisijaiseen kohderyhmään. Kuntakohtaisesti tullaan toteuttamaan hankkeita, jotka ovat kohdennettu mm. huumeongelmallisille, asunnottomina eläville traumatisoituneille naisille, syrjäytymisvaarassa oleville nuorille ja pitkäaikaisasunnottomille ihmisille. Ohjelman tavoitteena on kasvattaa asuntopaikkoja 5 000:lla. (Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti 2018, 9-27;60-62.)

3.2 Asunnottomuus riski terveydelle

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteutti seurantatutkimuksen vuonna 2014, jossa kartoitettiin kaikkien vuonna 2004 eräässä helsinkiläisessä asuntolassa yöpyneiden miesten sen hetkinen elämäntilanne. Vertailuryhmänä toimi saman ikäisiä helsinkiläisiä miehiä. Tutkimuksesta käy ilmi, että asunnottomilla miehillä on suurempi kuolemanriski kuin vertailuryhmään osallistuvilla. (Stenius-Ayoade 2018, Vierula 2018.) Suurempi kuolemanriski muuhun väestöön verrattuna koskee myös muita

ensisuojassa yöpyviä asunnottomia (Stenius-Ayoade, Haaramo, Kautiainen, Gissler, Wahlbeck & Eriksson 2017).

Syyt kuolleisuuden taustalla ovat tapaturmat, itsemurhat, väkivalta, myrkytykset ja taudit. Suurella osalla tutkimukseen osallistuneista asunnottomista oli psykiatrinen tai päihdediagnoosi. Heillä oli myös vertailuryhmään nähden enemmän fyysisiä sairauksia. (Stenius-Ayoade 2018, Vierula 2018.)

Tutkija Stenius-Ayoade toteaa, että olisi välttämätöntä kehittää asunnottomien ja asunnottomuusuhan alla elävien terveys-, asumis- ja sosiaalipalveluja, jotta voitaisiin vähentää ennenaikaisia kuolemia (Stenius-Ayoade 2018).

3.2.1 Mikrotason vaikutukset asunnottomuuteen

Asunnottomuuden syitä ja seurauksia pohtiessa, nousevat esille riippuvuuksien vaikutukset elämään. Oman työkokemuksemme kautta olemme nähneet asumispalveluiden piirissä asiakkaita, joiden elämään riippuvuudet ovat vaikuttaneet.

Haluamme opinnäytetyössämme nostaa esiin päihteidenkäytön riippuvuussairautena, koska tiedämme sillä olevan vaikutusta elämänhallintaan. Riippuvuuden myötä vuokrien maksu hankaloituu, sekä asunnon hoito siivouksineen on ongelmallista. Myös asumishäiriöitä, kuten meluhaittoja, esiintyy usein. Asukkaan riippuvuussairauden myötä oma halu tai kyky puuttua vieraidensa aiheuttamiin asumishäiriöihin aiheuttaa usein vuokrasuhteen purkamisen. Asunnottomuuden syynä tämä on tutkusti yleistä.

Mielenterveyden ongelmien tiedetään myös usein kulkevan käsikädessä päihdeongelman kanssa asiakkaan elämässä. Asiakkailla mielenterveyden ongelmat heikentävät psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä, jolloin edellytykset omassa asunnossa asumiseen heikkenee. Riippuvuussairaudesta puhuttaessa on tärkeää ymmärtää, kuinka syvällä riippuvuus on ihmisen elämässä.

Kognitiivinen teoria korostaa kognitiivisten tekijöiden ja addiktiivisen käyttäytymisen välillä olevaa yhteyttä. Kognitiivisia tekijöitä ihmisessä ovat muisti, tiedonkäsittely, ajattelu, kieli, ongelmanratkaisu, havaitseminen, tarkkaavaisuus, sisäinen puhe ja

oppimisen toiminta. Ihmisellä on siis aineeseen ja toimintaan erilaisia tiedostamattomia ja tietoisia tunteita, odotuksia ja uskomuksia. Näin päihdyttävästä aineesta kehkeytyy pikkuhiljaa myönteisen vahvistamisen myötä riippuvuus. (Partanen, Holmberg, Inkinen, Kurki & Salo-Chydenius 2015, 106–111.)

Riippuvuuteen liitetään ajatuksia sekä uskomuksia, jotka jaetaan kolmeen osaan: helpotukseen tähtäävät ajatukset, ennakoivat käsitykset ja luvan antamiin uskomuksiin. Nämä kolme ruokkivat toisiaan ja sen myötä pahentavat riippuvuussykliä. (Partanen ym. 2015, 112–113.) Helpotukseen tähtäävät ajatukset pohjautuvat käsitykseen siitä, että jokin epämukava asia, kuten ahdistus, masennus tai jännitys poistuu päihteitä käyttämällä. Ennakoivat käsitykset sisältävät ajatusta siitä, että päihteen käyttö tuottaa mielihyvää ja tyydytystä. Luvan antamat uskomukset puolestaan sisältävät päihteitä käyttävän uskottelun itsellensä, vaikka lopettamisesta tai joku saattaa antaa ns. luvan itsellensä jonkin tehtävän jälkeen. Riippuvuussyklin keskiössä ovat automaattiset ajatukset, jotka ohjaavat henkilön ajatuksia ja toimintaa. Tällaisia ajatuksia voisi olla esim. ”Ei kukaan välitä, voin jatkaa päihiteilyä. En osaa tätäkään, ei minusta ole mihinkään.” (Partanen ym. 2015, 112–113.)

Riippuvuuteen liittyy erilaisia selitysmalleja ja se sisältää erilaisia ulottuvuuksia, kuten fyysinen, psyykinen, henkinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Riippuvuudessa ilmenee henkilön vahvat ajatukset, jotka ohjaavat häntä ja hänen päätöksiä. Päihteen hankkimisesta ja käyttämisestä tulee pakonomaista, looginen toiminta heikkenee ja vieroitusoireita ilmenee. Päihteidenkäyttäjien sosiaaliset suhteet ovat usein sellaisiin henkilöihin ja ryhmiin, jotka myös käyttävät päihteitä. Yhdessä voidaan jakaa kokemuksia, tunteita ja ajatuksia liittyen päihteen käyttöön. Samalla voidaan kokea yhteisöllisyyttä. (Partanen ym. 2015, 114–116.)

Yksi selitysmalli päihderiippuvuudesta on geneettiset tekijät (Partanen ym. 2015, 118). Ylisukupolvisuus tarkoittaa sitä, että päihderiippuvaisen henkilön vanhemmilla tai isovanhemmilla on ollut päihdeongelma. Lapset näkevät lapsuudessaan käyttäytymismalleja vanhemmiltaan ja näin aloittavat kehittämään omaa suhdetta päihteisiin. Ylisukupolvisuuteen liittyy myös huono-osaisuuden ja ongelmien periytyminen. (Holmila, Raitasalo & Tigerstedt 2016, 164–165.)

3.2.2 Haittoja vähentävä työ asumisen tukena

Asumisen ja elämänhallintataitojen tukena käytettävällä, haittoja vähentävällä päihdetyöllä tarkoitetaan sellaisia toimia, joiden kautta voidaan vähentää päihteidenkäytön haittoja. Päihdepalveluissa haittoja vähentävinä palveluina on mm. opioidiriippuvaisten korvaushoito.

Korvaushoidon tavoitteena on vieroittaa henkilö opioideista ja mahdollisesti lopulta myös vieroitushoitolääkkeestäkin. Vieroitushoitolääkkeen vaikuttavat aineet ovat joko buprenorfiini tai metadoni. (Simojoki 2010.) Opiaatit ovat voimakkaita keskushermostoa lamaavia aineita kuten heroiini, morfiini, gamma, lakka ja buprenorfiini (Opioidit N.d). Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen 33/2008 mukaan hoitoon kuuluu vieroituslääkkeen lisäksi myös muu lääketieteellinen ja psykososiaalinen hoito (L33/2008). Korvaushoitoon pääsy vaatii sitoutumista ja useasti hoito aloitetaan noin viikon kestäväällä osastojaksolla. Hoidossa henkilö käy päivittäin hakemassa lääkemanoksen hoitopaikasta. Joissain tilanteissa voidaan antaa kotiannokset, jos henkilö osoittaa hyvää hoitomyöntyvyyttä ja oheiskäyttöä ei ole. Korvaushoidossa laaditaan hoitosuunnitelma, jota päivitetään tarvittaessa. Korvaushoitolääkkeen vaikutus on tasainen ja sen tarkoituksena on tasoittaa henkilön aivotoimintaa sekä vieroitusoireita. (Simojoki 2010.)

Tutkimusten mukaan, korvaushoidolla on pystytty vaikuttamaan positiivisesti opioidiriippuvaisen henkilön sosiaalisiin suhteisiin, koulutukseen, työllistymiseen sekä asumistilanteeseen. Hoidon nähdään myös vaikuttaneen rikollisuuteen, sekä voidaan ajatella sen vähentäneen eriarvoisuuden ja osattomuuden kokemuksia. (Selin 2013.)

3.3 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistus ja asunnottomuus

Sote-uudistuksen myötä uudistetaan koko julkinen sosiaali- ja terveydenhuolto valtion ja kuntien toimesta. Vuoden 2020 alusta sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden järjestäminen siirtyy 18 uuden maakunnan vastuulle. Uuteen kolmetasoiseen hallintoon kuuluvat kunta, maakunta ja valtio. (Mikä on sote-uudistus? N.d.) Muutos tulee koskemaan koko väestöä, jonka vuoksi halusimme nostaa esille uudistuksen ja sen

tuomat mahdolliset vaikutukset asunnottomien ja muiden elämän haasteiden kanssa kamppailevien ihmisten elämään.

Tällä hetkellä olemme Suomessa tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistukseen on asetettu tavoitteeksi palveluiden tulevan asiakaslähtöisemmiksi lisäämällä valinnanvapautta ja integroimalla palveluita. Uudistukseen liitetään oletus palvelujärjestelmän selkeytymisestä ja tavoitteena on kaventaa ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja. (Sote-uudistuksen tavoitteet 2017.)

Tilanne, jossa olemme, ei ole selkeä ja tämän vuoksi ei tiedetä Sote-muutoksen tuomista muutoksista asunnottomien haasteisiin. Emme voi tietää, kuinka palveluntarvitsija osaa ja kykenee hyödyntämään valinnanvapauden mahdollisuutta. Jää myös nähtäväksi, kuinka maakunnat kykenevät huolehtimaan henkilöistä, joiden toimintakyky on alentunut riippuvuuksien ja psyykkisten sairauksien vuoksi. On tiedossa jo tänä päivänä, että on haasteellista tavoittaa ja kohdata ne, joilla on kasvanut palveluntarve monella eri elämän osa-alueella. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 311.)

Uudistukseen liittyvän valinnanvapauden lisäämisen tavoitteena on nopeuttaa palveluihin pääsyä ja parantaa asiakkaan mahdollisuutta olla vaikuttamassa omiin palveluihinsa. Tämän hetken tieto on se, että valinnanvapauslakiesitys tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden 1.1.2019 alkaen valita sosiaali- ja terveyspalveluidensa tuottajan. Asiakas voi oman elämäntilanteensa mukaan valita itselleen maakunnan omistaman yhtiön, yksityisen yrityksen tai järjestön tuottaman sosiaali- ja terveyskeskuksen. (Sote-uudistuksen tavoitteet 2017.)

4 Asunto Ensin -periaate

Asunto ensin -periaate on saanut alkunsa Yhdysvalloissa 1990-luvun alussa, joka on syntynyt portaikkomallin kritiikin pohjalta. Malli on saanut maailmalla paljon huomiota erityisesti päihde-, mielenterveys- ja rikostaustaisten asuttamisen ratkaisuna. (Raitakari & Juhila 2014, 185.) Suomessa Asunto Ensin -malli on muokkaantunut sopivaksi meidän palvelujärjestelmään ja se eroaakin hieman alkuperäisestä mallista (Kettunen 2013, 566). Suomen mallissa asukkaat maksavat itse vuokransa ja voivat hakea siihen rahallista tukea valtiolta. Yhdysvalloissa asukkaan tuloista menee

30 % vuokraan ja loppusumma vuokrasta jää asunnon järjestämälle taholle. Asukkaille järjestettävässä tuessa on myös eroa. Suomessa hyödynnetään julkisia palveluita ja asukkaille tarjotaan tukea heidän tarpeiden mukaan. (A Home of Your Own 2017, 14.)

Asunto Ensin -periaate on asunnottomuustyön malli, jonka ajatus pohjautuu siihen, että kaikilla on oikeus omaan asuntoon, sekä itsenäiseen elämään vaikka henkilö käyttäisi päihteitä. Asuntoa ei siis tarvitse ”ansaita” ja päihteilystä tulisi pystyä puhumaan totuudenmukaisesti. Tavallisessa asunnottomuustyössä ihminen pyritään kuntouttamaan ns. asumiskelpoiseksi ennen asunnon etsimistä ja tarjoamista. Portaittainen auttamisjärjestelmä ei toimi kaikkien kohdalla, koska henkilöt eivät välttämättä pysty sitoutumaan hoitoon tai olemaan päihteettä, jonka myötä he jumiutuvat järjestelmään eivätkä saa asuntoa. Asunto Ensin -toiminnassa asunto hankitaan ensimmäisenä ennen muita tukitoimia. Kun asunto on mahdollistunut, voidaan henkilöä auttaa niin sosiaalisissa kuin terveydellisissä asioissa. Asunnon saaminen mahdollistaa henkilön tukemisen kokonaisvaltaisesti erilaisten haasteiden edessä. Suomessa Asunto Ensin -mallin keskeiset periaatteet ovat: voimaantumisen ja kuntoutuminen, vaikutusmahdollisuudet ja valinnanvapaus, itsenäisen asumisen mahdollistaminen, sekä yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroituminen. (Asunto ensin – malli 2016; Asunto ensin – periaatteet 2017.)

Asunto Ensin -periaate on suhteellisen uusi toimintatapa Suomessa ja siihen liittyy jonkin verran ennakkoasenteita ja kielteisyyttä. Onkin tärkeää, että tämänkaltaisen asumisen ympärillä tehdään ympäristötyötä. Ympäristötyö tarkoittaa sitä, että tehdään viranomaisen, naapuruston ja muiden toimijoiden kanssa yhteistyötä. Yhteistyön myötä syntyy ympäristötyö, jota voidaan kutsua läheisimmin myös naapurustotyöksi. Tarkoituksena on lisätä tietoutta ja tehdä toiminnasta näkyvää. Huolehditaan myös asuin ympäristön siisteydestä ja kohdataan ihmisiä, jonka kautta ennakkoasenteet voivat vähentyä. (Viskari, Lund & Avellan 2016, 19–27; A Home of Your Own 2017, 81 – 83.)

Suomen Asunto Ensin -periaatteessa on havaittu haaste, jota ovat myös kritisoineet ulkomaalaiset arvioijat. Kritisoinnin kohteena ovat etenkin pääkaupunkiseudun suuret asumisyksiköt, joissa on jopa yli sata asuntoa. Etenkin

Helsingin Ruusulankadun asumisyksikkö on ollut uutisoinnin kohteena. (Hyväri & Kainulainen 2013 20-21, Parikka 2017.)

Jyväskylässä Asunto Ensin -mallia aloitettiin pilotoimaan vuoden 2016 syksyllä. Kokeilun myötä toiminta on vakiintunut, mutta tarvitsee vielä kehittämistä ja työskentelyä, jotta asuminen täyttää asumisen laatusuosituksen. Maaliskuussa 2018 aloitti STEA:n rahoittama Pyöröovesta ulos -hanke, jossa tavoitteena on jatkaa Asunto Ensin -mallin kehittämistä ja tukemista. (Yritämme katkaista rikoskierteen uudessa hankkeessa 2017.)

4.1 Asiakas Asunto Ensin -periaatteen piirissä

Tiedämme työkokemuksestamme, että Asunto Ensin -piirissä olevilla asiakkailla on elämässään monenlaisia haasteita ja ongelmia. Haasteet liittyvät mm. asumiseen ja vuokranmaksuun. Asiakkaan elämää voivat hallita päihderiippuvuus ja mahdolliset muut riippuvuutta aiheuttavat tekijät, kuten peliongelma. Ongelmat mielenterveyden kanssa ovat myös suhteellisen yleisiä ja kulkevat usein päihderiippuvuuden rinnalla.

Palveluihin kiinnittyminen on heidän kohdallaan ollut erityisen haastavaa. Yleisesti asunnottomuus on mielletty ilmiöksi, johon liittyy ihmisen huono-osaisuus. Ihmisen asemaa voidaan kuvata heikoimmassa asemassa olevaksi. Jyväskylän Asunto Ensin -periaatteen piirissä asuvilla asiakkailla moniongelmaisuus ja sosiaalinen syrjäytyminen ovat hyvin tyypillisiä haasteita.

Työkokemuksemme mukaan, Asunto Ensin -piiriin tuleva asiakas on voinut olla pitkään asunnottomana tai hän on voinut vapautua vankilasta asunnottomana. Yhtenä tilanteena voi olla häätö vakavien asumishäiriöiden vuoksi muusta tuetusta asumisesta tai vapailta vuokramarkkinoilta. Heidän elämäänsä ovat vaikuttaneet myös työttömyys, sekä ammatillisen koulutuksen puute. Asiakastyökokemuksesta tiedämme, että palvelujärjestelmän suurimpia haasteita ovat asiakkaiden moniongelmaisuus ja se, kuinka vastata moniongelmaisten ja huono-osaisten palvelutarpeisiin.

Asunnottomuus katsotaan heidän kohdallaan myös sosiaalisesti ongelmaksi. Työkokemuksemme mukaan, asiakas on pääosin erityistä tukea tarvitseva henkilö.

Sosiaalihuoltolaissa määritellään erityistä tukea tarvitsevan henkilön olevan sellaisessa asemassa, että hänellä on vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja. (L1310/2014, 8 §.) Asunto Ensin -periaatteessa asiakkaan itsemääräämisoikeutta kunnioittaen, häneltä ei vaadita päihitteettömyyttä asumisen edellytykseksi (Asunto ensin –malli 2016).

Itsemääräämisoikeus ja palveluiden tavoitettavuus on näkynyt käytännön työssä haasteena asiakkaan elämässä. Karppinen (2017) on määritellyt Asunto Ensin -periaatteen laatusuositukseen käytäväksi läpi asiakkaan mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä liittyviin päätöksiin sekä antaa niistä tarvittaessa palautetta. Asiakas kutsutaan aina mukaan, kun häntä koskevia asioita käsitellään. Asiakkaalla kuuluu myös olla mahdollisuus vaikuttaa asumismuodon valintaan. Osallisuuden näkökulmasta asiakkaalla on tieto, miten hän voi vaikuttaa asumiseen ja siihen liittyviin kysymyksiin. On myös tärkeää huomioida hänet palveluiden toteuttamisessa ja kehittämisessä. (Karppinen 2017.)

4.2 Asiakslähtöisyys

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisessa suosituksessa (Stakes 1999, 11) kuvataan asiakslähtöisyyden tarkoittavan sitä, että toiminta ja palvelut ovat sellaisia, jotka vastaavat asiakkaiden tarpeita heidän näkökulmasta. Ydinasiana on siis toimiva, tasavertainen ja asiakasta kuuleva, sekä kunnioittava dialogi. Jokainen asiakas tulee ottaa huomioon yksilönä ja hänen voimavarojaan tulee tukea. (Stakes 1999, 11–12.)

Asiakslähtöisyyden ytimessä on myös itsemääräämisoikeus ja asiakkaan osallistaminen liittyen palveluihin. Asiakkaan kohtaamalla työntekijällä on suuri merkitys siihen, kuinka asiakslähtöisyys toteutuu. Jo pienillä asioilla voidaan siihen vaikuttaa, kuten kuuntelemisella ja katsekontaktilla. (Keronen 2013.) Sosiaalihuoltolain (vt. L1301/2014) yhtenä tarkoituksena on edistää asiakslähtöisyyttä yhteiskunnassamme.

Asumispalveluiden piirissä olevien asiakkaiden omien elämäkokemusten, tiedon ja näkemysten kautta voidaan kehittää palveluita, sekä tuoda esille asiakkaiden tarpeita. Palveluiden kehittämisessä se on merkityksellistä, koska asiakkuus voi olla pitkäaikaista ja se voi vaikuttaa asiakkaan kokemukseen leimaantumisesta ja

syRJäytymisestä. Valtakunnallisissa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmissa on myös nostettu esiin kokemuksellisuuden merkitys osallisuuden parantamisessa. (Helminen 2016, 123–124.)

Osallistumisen asteita ja muotoja on määritelty seuraavilla tavoilla:

- Konsultaatio, jossa asiakkaat osallistuvat työryhmiin ja konsultaatiotilanteisiin.
- Kumppanuus, jossa palveluiden käyttäjät ja asiakkaat muodostavat yhdessä kumppanuussuhteita kehittämistyön asiantuntijoiden kanssa.
- Täysivaltainen osallistuminen, joka tarkoittaa, että asiakkaiden ja palveluiden käyttäjät toimivat kehittämistyön keskiössä ja osallistuvat päätöksentekoon. (Helminen 2016, 123–124.)

5 Opinnäytetyön toteuttaminen

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kuvata asiakkaiden antamia merkityksiä asunnon saamiselle sosiaalisen osallisuuden vahvistumisen näkökulmasta.

Tarkoituksenamme on tuoda haastateltavien ääntä esille osaksi yhteiskunnallista keskustelua, sekä tuottaa tietoa asunnottomuudesta asumispalvelutyöhön.

Tuomme opinnäytetyön tulokset esille niin haastateltavien asuin ympäristön asukaskokouksessa, kuin Jyväskylän Katulähetysten asukasraadin kokouksessa. Tuloksia tulaaan myös hyödyntämään asunnottomuustyössä Jyväskylän alueella opinnäytetyön toisen tekijän Hanna-Riikka Alasippolan toimesta.

Asiakkaat, joita haastattelimme, asuivat sillä hetkellä Asunto Ensimmäisen periaatteen piirissä olevissa asunnoissa Jyväskylässä. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina Asunto Ensimmäisen periaatteen asuin ympäristössä työntekijöiden tiloissa.

Tutkimustehtävän pohjalta asetimme seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaisia sosiaalisen osallisuuden kokemuksia asiakkaiden kuvauksissa tulee esille?

2. Millaisia osattomuuden kokemuksia asiakkaiden kuvauksissa tulee esille?

5.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksemme kohteena olivat täysi-ikäiset asiakkaat Asunto Ensin -periaatteen piiristä. Asuinympäristö on kerrostalo Jyväskylän alueella. Talossa on 12 asuntoa, jotka vuokrataan asiakkaille huoneenvuokralakia noudattaen (L481/1995). Asiakkaat hakevat asuntoja sähköisellä asuntohakemuksella. Suuren huolen syntyessä, voivat työntekijät käydä tarkistamassa tilanteen asunnon sisällä. Tämä sopimus on syntynyt asiakkaiden ja työntekijöiden yhteisestä sopimuksesta. Asuinympäristössä on työntekijä paikalla arkisin virka-aikaan, jonka tehtävänä on antaa palveluohjausta, tukea päihitteettömyyteen ja ottaa työskentelyssä huomioon haittoja vähentävä työote.

Tiesimme asiakkaiden elämäntilanteen voivan muuttua nopeasti, esimerkiksi; vuokrasopimus joudutaan purkamaan huoneenvuokralain mukaisin perustein, tai asiakkaan elämään tulee tekijöitä, joiden vuoksi asuminen päättyy. Tämän johdosta emme voineet valita haastateltavia kovinkaan varhaisessa vaiheessa haastatteluiden toteutuksen näkökulmasta. Tuolloin olisi ollut riski siihen, että haastateltavat eivät enää olisi asuneet Asunto Ensin -asunnossa ja haastattelut eivät olisi toteutuneet.

Kartoitimme haastateltavat noin kaksi viikkoa ennen haastattelua esittelemällä opinäytetyömme aiheen ja keskustelemalla Asunto Ensin -periaatteen piirissä asuvien henkilöiden kanssa heidän asuinympäristössään. Kysyimme heiltä halukkuudesta osallistua haastatteluun ja saimme haastateltavaksi viisi eri-ikäistä asiakasta, sekä miehiä että naisia. Haastatteluihin valitsimme kaikki, jotka olivat halukkaita siihen osallistumaan. Asumisjakson pituudella ei ollut merkitystä tutkimuksessamme.

Haastatteluun osallistuville kerrottiin haastattelupäivä kaksi viikkoa ennen ja heitä muistutettiin haastattelupäivästä asuinympäristön työntekijöiden toimesta. Haastateltavilta pyydettiin kirjallinen lupa heidän vastauksien hyödyntämiseen tutkimuksessa. Korostimme myös, että heidän anonymiteettinsä säilyy. Kartoitusvaiheessa kerroimme pääpiirteittäin haastattelun sisällöstä ja mainitsimme, että hyödynnämme aineiston analyysin tukena äänitallennetta.

5.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus, jossa käytimme aiempaa tutkittua tietoa eri ilmiöistä ja käsitteistä. Kvalitatiivinen menetelmä oli tutkimustapana meille selkeä, koska emme käyttäneet tilastoihin perustuvia menetelmiä tai määrällisiä keinoja. Tutkimus oli teorialähtöinen, jossa viitekehys rakentui Asunto Ensin -periaatteen piirissä olevan asiakkaan elämään linkittyvistä ilmiöistä ja käsitteistä. Kvalitatiivinen tutkimus on laadullinen tutkimus, jolla pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkittavaa ilmiötä. Silloin usein tarkastellaan tutkittavien kokemuksia ja näkemyksiä aiheeseen liittyen, jonka vuoksi me päätimme toteuttaa opinnäytetyömme kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuksessamme otamme huomioon asiakkaan kokonaisuuden ja hänen elämänmoninaisuuden. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2016, 161-164.)

Valitsemamme aihepiirin teorian tunteminen on ollut tutkimusnäkökulmasta tärkeää, jolloin olemme voineet asettaa tutkimuskysymykset. Teoriaan pohjaten voimme tulkita, havainnoida ja ymmärtää asiakkaan lähtökohtia tutkimuskysymysten vastausten kautta. (Hirsjärvi jne. 2016, 161-164.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen kautta aineistoa ei käytetä yleistettävyyttä ajatellen, vaan jokainen haastattelu on ainutlaatuinen. Näin saamme näkyviin mikä ilmiössä on huomioitavaa ja mikä toistuu tarkastelussa. Kohderyhmä on tärkeä valikoida tutkimusmukaisesti, koska ilmiöiden syvempi tarkastelu vaatii kokemusta käsiteltävistä aiheista. Tällöin asetettuihin tutkimuskysymyksiin saadaan vastauksia, joilla on merkitystä niiden vaikuttavuuden kautta. (Hirsjärvi jne. 2016, 182; Hennink, Hutter & Bailey 2011, 16.)

5.4 Aineistonkeruumenetelmä

Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnetään usein aineistonkeruumenetelmänä haastattelua, jolloin tutkittavien oma ääni pääsee esille. Tämän vuoksi päädyimme teemahaastatteluun. (Hirsjärvi jne. 2016, 161-164.) Haastattelimme viittä henkilöä tutkimuksessamme. Haastattelukysymysten laadinta pohjautui olemassa olevaan teoretietoon osallisuudesta, hyvinvoinnista ja oikeudesta omaan kotiin (Liite 1). Yksi haastattelu toteutettiin haastateltavan kotona ja neljä muuta Asunto Ensin -periaatteen asuinympäristön toimistotilassa.

Toteutimme yksilöhaastattelut puolistrukturoituina haastatteluina. Päädyimme haastattelumenetelmään kohderyhmämme ja haastateltavien määrän vuoksi. Puolistrukturoitu haastattelu sopii hyvin sellaiselle ryhmälle, joilla on yhtenäisiä asioita keskenään, mutta koetut asiat ovat henkilökohtaisia. Teimme haastattelun tueksi itsellemme muistion, johon kirjasimme teoriasta nousseiden teemojen alle kysymyksiä. Haastattelua varten teimme laminoidut kortit, joissa luki kussakin opinnäytetyöhön liittyvä teoreettinen käsite. Korttien toiselle puolelle kirjasimme käsitteen keskeisen sisällön, jotta pystyimme avaamaan ne haastateltaville. Haastateltaville ei välttämättä itse käsite sano mitään, joten halusimme varmistaa, että heillä on riittävästi tietoa haastattelun sisällöstä. Asettelimme käsitekortit haastateltavan eteen ja avasimme kortin sisältämää käsitettä aina kyseiseen teemaan siirtyessä. (Metsämuuronen 2008, 40–41; Eskola & Suoranta 2008, 85–86.)

Valmistauduimme haastatteluihin huolella pohtimalla kysymykset niin, että ne vastasivat tutkimuksemme tavoitteisiin. Ilmoitimme haastateltaville arvioidun ajan siitä, kuinka kauan haastattelu kestää ajallisesti. Mietimme haastattelukysymysten lisäksi haastatteluympäristöä ja sitä, miten asetumme kohtaamaan haastateltavan. Halusimme luoda haastattelulle rennon ja luotettavan ilmapiirin. (Metsämuuronen 2008, 38-39; Eskola & Suoranta 2008, 85-90.)

Aloitimme haastattelun kertomalla tutkimuksemme tarkoituksen ja tavoitteen. Samalla korostimme, että haastattelu on vapaaehtoinen ja että se voidaan tarvittaessa keskeyttää milloin tahansa. Keskustelussa painotimme haastateltavan anonymiteetin tulevan säilymään. Kerroimme nauhoittavamme haastattelun, jotta aineiston analysointi olisi tarkkaa ja sen myötä tutkimustulokset olisivat luotettavia. Tämän jälkeen haastateltava allekirjoitti tutkimusluvan. Olimme haastatteluissa varautuneet siihen, että henkilöillä tulisi olemaan halua kertoa elämästään laajemmin, joten kiireetön kohtaaminen oli tärkeä asia. Haastateltavien lisäksi saimme kuulla asumisen piirissä olevilta muilta henkilöiltä heidän kokemuksiaan aiheista, joita meillä oli esillä. Haluamme tässä myös tuoda esille heidän kertomansa ja meidän havainnot, joita teimme heitä kuullessaan.

5.5 Aineiston analysointi

Opinnäytetyömme aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Kyseisellä metodilla pyritään hakemaan yhtäläisyyksiä, selvittämään eroja ja tiivistämään aineistoa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkittavat tekstit voivat olla esimerkiksi litteroituja keskusteluita, puheita tai haastatteluita. Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa teorialähtöisesti, aineistolähtöisesti tai teoriaohjaavasti, kuten me olemme tehneet. (Hiltunen N.d.) Teoriaohjaavassa analyysissä huomioidaan jo olemassa oleva teoria, mutta sen merkitys ei ole teoriaa testaava. Analyysivaihe alkaa aineistolähtöisesti, mutta sen edetessä jo tiedetyt ilmiöt nousevat esiin. Analyysissämme käytimme abduktiivista, eli teoriaohjaavaa päättelyä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-97, 117.)

Opinnäytetyön tulosten kannalta analysointi on tutkimuksen tärkein vaihe. Analysointi alkoi jo opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa, kun keräsimme tietoa ja perehdyimme eri käsitteisiin. Näiden pohjalta valitsimme teemat haastatteluun. Oppimistamme ovat tukeneet tekemämme erilaiset käsitekartat. Haastatteluiden kesto vaihteli 45 minuutista 1 tuntiin ja 43 minuuttiin. Haastatteluiden jälkeen litteroimme ääninauhoitteet, eli kirjoitimme ne puhtaaksi, jotta pystyimme ne analysoimaan. Litterointi tulee tehdä sanatarkasti, jotta opinnäytetyön tulokset ovat luotettavia. (Metsämuuronen 2008, 48–51.)

Litteroitua aineistoa kertyi 36 sivua Microsoft Wordilla kirjoitettuna. Käytimme Calibri -fonttia ja fontin koko oli 12. Eskolan (2015, 188) mukaan tutkijan on palattava aineistoa analysoidessa tutkimuskysymysten äärelle ja haettava niihin vastauksia saadusta aineistosta. Lisäksi hän kuvaa aineiston yhdeksi tarkoitukseksi keksiä mahdollisesti uusia hypoteeseja, eikä vain todentaa niitä. Litteroinnin päätteeksi valitsimme jokaiselle haastateltavalle oman värin, jolla maalasimme heidän vastaukset aineistosta. Tätä voidaan kutsua koodaukseksi. (Eskola 2015, 188-194.) Litteroinnin jälkeen luimme haastatteluiden tulokset huolella läpi ja teemoittelimme ne. Teemoittelu tarkoittaa laadullisen tutkimusaineiston jaottelua aihepiirien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Teemoittelussa käytimme apuna tekemäämme taulukkoa (Liite 3.) Saatuun aineistoon tuli perehtyä hyvin, sillä tiedostimme sen, että samasta vastauksesta voimme löytää tietoa useampaan teemaan. (Eskola 2015, 188-194.)

Teemoittelun jälkeen lähdimme rakentamaan analyysiamme. Luimme tulostettua aineistoa läpi ja teimme paperille muistiinpanoja tukemaan tulkintaamme. Liitimme mielessämme aineistoon teoriaa ja käsitteitä, mihin tutustuimme opinnäytetyön alkuvaiheessa ja mitkä ovat kulkeneet läpi matkan taustalla antaen raamit työlle. Avainsanat, korostukset ja erilaiset merkit tukivat analyysiä muistiinpanoja tehtäessä. (Eskola 2015, 195-196.)

Luimme aineistoa edelleen huolella läpi ja keskustelimme saaduista tuloksista keskenämme tutkijoina. Pidimme mielessä asettamamme tutkimuskysymykset. Seuraavaksi lähdimme kirjoittamaan ylös ajatuksiamme aiheesta yhdistäen litteroitua aineistoa ja teoriaa. (Eskola 2015, 198-201.) Analyysiä rakentaessa pyrimme olemaan avoimia ja empaattisia, jotta ymmärtäisimme paremmin litteroidun aineiston takana olevia ihmisiä ja heidän tarinaansa. Tutkijan tulee nähdä haastateltavan ihmisen elämäntilanne kokonaisuutena ja ymmärtää sen vaikutus tutkittavaan ilmiöön. (Hennink jne. 2011, 9.) Viimeistelyä analyysiä tehtäessä pohdimme sitaattien käyttöä ja niiden arvoa opinnäytetyössämme. Halusimme tuoda haastateltavien äänen kuuluviin ja koemme, että heidän kokemukset heidän omia lauseita hyödyntäen antaa opinnäytetyöllemme haluamamme näkökulman. Haastateltavat ovat kohderyhmänä pieni ja sen myötä tunnistettavissa, jonka vuoksi emme ole käyttäneet minkäänlaisia tunnistetietoja. Halumme säilyttää heidän anonymiteetin. (Eskola 2015, 203-205.)

6 Eettisyys ja luotettavuus

Noudatimme koko opinnäytetyöprosessin aikana sosiaali- ja terveysalan eettisiä periaatteita, jotka sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut. Opinnäytetyön aikana keräsimme luotettavaa tietoa ja viittaamme tietolähteisiin oikein. Kunnioitimme haastateltavia jo haastattelurunkoa miettiessä ja sitä työstäessä. Pohdimme mitkä kysymykset ovat tutkimuksemme kannalta oleellisia esittää ja kunnioittavatko ne haastateltavien ihmisarvoa. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista ja kunnioitamme haastateltavien itsemääräämisoikeutta. (Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta 2011, 5-7.)

Haastatteluissa syntyneellä luotettavuudella oli suuri merkitys tutkimuksen oikeellisten tulosten saamisessa. Kohtasimme haastateltavat arvostavasti, ihminen ja

persoona edellä, eikä esimerkiksi päihdeongelma edellä. Samalla vahvistimme haastateltavien positiivisia kokemuksia arvostavasta kohtaamisesta. Halusimme luoda luotettavan ja turvallisen vuorovaikutustilanteen. (Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta 2011, 6-7.) Haastatteluiden nauhoittamiseen pyysimme haastateltavilta kirjallisen suostumuksen. Haastateltaville kerroimme mikä on tutkimuksen tarkoitus, miten aineisto arkistoidaan, miten haastateltavien anonymiteetti turvataan ja miten aineisto tullaan hävittämään (Mäkinen 2006, 94; Rauhala & Virokannas 2011, 237).

Haastateltavilla on päihdeongelmaa, joten otimme sen huomioon haastatteluita tehtäessä. Emme olisi suorittaneet haastattelua, jos haastateltava olisi ollut selkeästi päihtynyt tai huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena. Emme kuitenkaan kysyneet heiltä, ovatko käyttäneet päihteitä juuri haastattelupäivänä. Haastattelujen tekeminen oli meidän tulkinnan varassa, joten emme voi taata, että osa ei olisi käyttänyt päihdyttäviä aineita. Sitä emme tiedä, kuinka paljon mahdollisilla käytetyillä päihdeillä oli vaikutusta annettuihin vastauksiin.

Haastatteluiden litterointivaiheessa olimme tarkkoja kirjaamisessa, emmekä vääristelleet haastateltavien sanomisia (Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta 2011 6-7). Kunnioitimme haasteltavia läpi koko opinnäytetyön kirjoitusvaiheen. Haastattelun teemoihin liittyvien käsitteiden avaaminen ja selkeyttäminen olivat eettisesti oikein, sillä se takasi sen, että asiakas ymmärsi mitä kysymykset tarkoittavat.

Käyttämämme haastateltavien lainaukset ovat valittu niin, että niistä ei heitä voi tunnistaa. Emme ole tietoisesti myöskään käyttäneet minkäänlaisia tunnistetietoja anonymiteetin säilyttämiseksi.

7 Tutkimustulokset

7.1 Hyvinvointi kokemuksena

Kysyimme haastateltavilta, mitä hyvinvointi heille merkitsee ja mitä se tarkoittaa heidän elämässään. Hyvinvointi tuntui vastausten perusteella jokaisen kohdalla kokonaisvaltaisesti elämään vaikuttavalta tekijältä. Hyvinvointi oli käsitteenä selkeä ja sen

kuvaaminen oli luontevaa ja helppoa. Tuloksista nousi esille selkeästi terveys, asuin- ympäristön työntekijät ja vaikuttavana tekijänä haastateltavien taloudellinen tilanne.

”Taloudellinen tilanne ei aina ole häppöinen, mutta tota niin olen kuitenkin tullut toimeen. On tultava toimeen, vaikka rahaa ei niin olekaan. Kyllä nykyään pärjää aika pienellä rahalla on paljon paikkoja josta saa ruokaa, kun näkee vähän vaivaa.”

”Hyvinvointi on mulle hyvin tärkeä juuri tänä päivänä. Siitä mistä olen lähtenyt, niin olen nyt tosi tyytyväinen. Täällä on autettu ja tuettu. Kuntoilu on auttanut minua, siivous ja muut hommat. Ystävien saaminen. Täällä asuessa hyvinvointi on parantunut. Tekeminen, kuntoilu, osallisuus on osa hyvinvointia.”

Hyvinvointi nähtiin asiana, johon oli mahdollisuus osaltaan itse vaikuttaa. Päihteidenkäytön vähentäminen ja omasta terveydestä huolehtiminen olivat asioita, joita tuotiin esille. Omasta terveydestä huolehtiminen nähtiin tärkeänä. Hyvinvointi saattoi koostua myös hyvin pienistä asioista, kuten kokemuksesta naapurin tai työntekijän kohtaamisesta arjessa.

”Yks hyvä puoli täällä on kun kaikki tuntee ja sanotaan huomenta tai moi kun nähdään”

Päihteet ovat osa haastateltavien arkea ja he korostivatkin päihteettömien päivien merkitystä. Päihteidenkäytön vaikutukset omaan hyvinvoinnin kokemukseen nähtiin tekijänä, johon voi itse yrittää vaikuttaa. Keskustelussa päihderiippuvuus tuotiin esille sairautena, johon on mahdollisuus saada hoitoa.

”No sillee niinkun silloin ainakin mulla oli hyvä olo, kun pääsin vankilasta ja olin ollut niin kauan selvin päin”

”Terveys vaihtelee, vähän niin kun mitä on käyttänyt”

”Voisin mennä hoitoon, ja oon mä ollutkin”

”Jos haluan niin voin mennä päihdehoitajalle ja aina voi puhua täällä..täällä ei tuomita, puhutaan silleen suoraan kuitenkin”

Esiin nousi vahvasti työntekijät turvallisuuden sekä avun saannin näkökulmasta. Eräs haastateltava kuvasi, että hänen turvallisuudentunne on kasvanut asuessaan Asunto Ensin –periaatteen piirissä ja se puolestaan on vaikuttanut hänen kokemaansa hyvinvointiin.

"Aina saa apua kun tarvii"

"Tunnen jääväni pyörylään välillä, siihen saan apua työntekijöiltä. Apu tekee itselle rennon ja luottavaisen olon. Tuettu asuminen on lisännyt hyvinvointia. Turvallisuudentunne on kasvanut, kun on työntekijät paikalla, se vaikuttaa kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin."

"Joku kattoo täällä perään."

"On silleen hyvä, kun ei tarvii valehdella paljon käyttää"

Hyvinvointiin nähtiin kuuluvana myös rehellisyys omasta päihteidenkäytöstä. Päihteidenkäytöstä keskusteleminen työntekijöiden kanssa koettiin tärkeäksi.

7.2 Kokemuksia osallisuudesta ja osattomuudesta

Osallisuus käsitteenä ymmärrettiin aluksi osallistumisena johonkin, joten tätä käsitettä meidän tuli avata käyttäen hyvin käytännönläheisiä esimerkkejä. Esimerkkeinä käytimme osallisuudesta sitä, kuinka voi vaikuttaa omiin asioihin, kuten miten asuu ja onko asuinympäristöään voinut valita. Kerroimme mitä sosiaalinen osallisuus voisi olla käytännössä, jotta käsitteiden hahmottaminen olisi helpompaa. Haastatteluista nousi esille osallisuuteen vaikuttavan oma asenne ja toimintakyky, kun taas toimintakykyyn vaikuttaa päihteidenkäyttö.

"Nyt ollut tyytyväinen 2,5 vuotta. Noussut suosta. Kuntoilu tukenut. Itsekkin aktivoitunut kuuntelemaan asioita esim. lääkärissä. Ennen sivuuttin, enkä kuunnellut ohjeita. Nyt kuuntelen ja haluan toimia sen mukaan. Oma asenne on vaikuttanut omaan osallisuuteen."

"Ellen ois ruvennu käyttää päihteitä nii mulla varmaa ois perhe-elämä ja työpaikka."

Osallisuuskeskustelussa nousi esille myös oma identiteetti. Identiteetti rakentui omien taitojen ja voimavarojen ympärille. Sen olemassaolo näkyi, vaikka henkilöllä oli kokemus syrjäytymisestä ja leimautumisesta päihdeongelman sekä rikostaustaisuuden vuoksi.

”Kyllä mä varmaan pärjäisin työelämässä, jos pääsisin töihin, olin mä ennenkin..ennen kun aloin juomaan”

”Haluan kouluun, mun toiveena on valmistua ammattiin ja mennä töihin”

”En mä oo mikään luuseri, vaikka jotkut niin aattelee”

Osallisuutta käsiteltäessä haastatteluissa tuli esille paljon elämäkerrontaa esim. haastateltavien työhistorioista, asunnottomuudesta ja kohtaamisista eri sosiaali- ja terveyspalveluissa. Päihteidenkäyttäjän leima tuli esille haastateltavien kokemuksista lääkärikäynneillä ja niiden synnyttämien osattomuuden tunteiden myötä.

”Jos mulla olis erilaiset paperit..jos mulla ei lukis siellä tommoista leimaa.. c-hepatiitti..”

”Ei mua oikeestaan kuunnella..”

”En tule kuulluksi ja mut heitetään aina pihalle.”

”Kun on kerran leimattu narkkariks, niin se pysyy..vaikka kyllä mä välillä kuitenkin oon ihan kunnossa ja tarviin oikeesti apua”

Osattomuus, eriarvoisuus ja puutteellinen kohtaaminen näyttäytyivät toistuvasti keskusteluiden lomassa kohdistuvan terveydenhoidon palveluihin. Terveydenhuollon palveluiden piiriin hakeutuessa työntekijän rooli korostui rinnalla kulkijana ja puolustajana.

”En mä ois varmaan päässyt lääkäriin jos työntekijä ei ois varannut aikaa..ja tullut mukaan. Niiden oli silloin kuunneltava mua”

”Joskus lääkäri ei ymmärrä mitä sanon niin siinä autetaan”

Haastateltavilla oli ymmärrys siitä, millaisia asioita sosiaalisen osallisuuden ja yleensä käsitteen osallisuus kautta tavoitellaan. Keskusteluissa nousi esille eriarvoisuus ja leimaantuminen sellaisten tilanteiden kautta, joissa haastateltava oli tuntenut häpeää.

”En mä kehdannut ensin kertoa kellekkään, et multa meni asunto tai sitä et ei oo enää työpaikkaa”

”Onhan se aika raskasta, kun ei kuulu joukkoon..ihmiset aattelee et elää vaan sossun rahoilla”

Jokainen haastateltava on kokenut jossain elämänvaiheessa osattomuuden tunnetta. Osattomuuden tunteeseen on liittynyt syrjäytyminen työelämästä, perheen menetys ja koulutuksen keskenjäänti. Osattomuuden ja syrjäytymisen teemoissa esille nousi myös vahvasti asunnottomuus. Asunnottomuuden taustalla on ollut mm. päihteiden käyttö ja taloudelliset vaikeudet. Eräs haastateltava kertoi yöpyneensä mm. K –Raudan pihalla myynnissä olevissa mökeissä. Asunnottomuus nähtiin ”pohjalla olemissä” ja tunnetasolla siihen liittyi voimakkaasti häpeää.

”..menin sillei myöhään, kun työntekijät olivat lähteneet pois.”

”Jollei oo kotia, se on pahinta..ei tiää missä nukkuu.”

”Kyllä sen jotenkin huomaa, miten ihmiset kattoo..kun sanoo et on koditon”

Sosiaaliset suhteet, niin perheeseen kuin ystäviin, ovat vaikuttaneet haastateltavien osattomuuden kokemuksiin. Osalla haastateltavista välit ovat kokonaan katkenneet perheenjäseniin ja osaan ystäväistä. Toisaalta eräs haastateltava toi esille sen, että päihdemaailmassa luotettavia ystäviä ei ole.

”On lähtenyt kauheesti kavereita pois elämästä ja ei tässä elämässä oikeesti ees oo kavereita, ei voi oikein luottaa kehenkään, koska ne voi tehdä mitä vaan, tekee pahempia juttuja, ryöstää tai muuta. Jotkut vaan tekee tommosta.”

Perheen, parisuhteen ja suhteiden menetys omiin lapsiin, tulivat esille haastattelussa voimakkaasti syrjäyttävänä tekijänä. Tunteet, joita tilanteissa oli herännyt, olivat surua ja luopumista.

”Avioeron myötä lasten tapaamisiin liittyvät asiat masensivat ja vaikuttivat mielialaan..sain tavata lapsia, kun olin selvin päin. Mutta sitten tapaamiset loppui, silloin tuntui pahalta...silloin oli rankkaa”

” En mä kehannut käydä enää kotona, kun olin niin huonossa kunnossa, ei äiti olis kestänyt sitä”

Haastattelussa tuli esille positiivisten affektien ja ihmissuhteiden merkitys osallisuuden kokemuksissa.

7.3 Yhteisöllisyys kokemuksena

Haastatteluiden perusteella voimme todeta, että Asunto Ensin -periaatteen asuinympäristössä yhteisöllisyydellä on suuri merkitys. Haastateltavat nostivat esille tasavertaisuuden ja toisistaan huolehtimisen. Yhteinen tila asuintalon alakerrassa mahdollistaa asukkaille yhteisten hetkien syntymisen esimerkiksi televisiota katsellen tai korttia pelaten. Yhteinen ohjattu toiminta kuten talkoot edistävät haastateltavien mukaan heidän kokemaan yhteisöllisyyttä. Asumismuoto vähentää asukkaiden kokemaan yksinäisyyttä haastatteluiden perusteella. Asukkaiden välillä vallitsee ajattelutapa "kaveria ei jätetä", mikä luo haastateltavien mukaan turvallisuuden tunnetta.

”Ajattelen porukan talossa olevan porukan olevan yhteisö, autetaan puolin ja toisin. Turvallisuuden tunne vahvistuu, kun voi pyytää apua naapurilta.”

” olla tasavertainen”

”Täällä kaikki pitää toisen puolta, ei syrjitä ketään..vaikka ei niinku tykkäis aina kaikista, mutta ollaan samalla puolella”

Yhdessä haastattelussa, kun keskustelimme ihmisten kohtaamisesta asuinympäristössä, nousi esille vastakkainasettelua narkomaanien ja alkoholistien välillä.

Haastateltava itse käyttää pääsääntöisesti huumeita ja hän kokee, että talossa asuvat alkoholin käyttäjät vähättelevät narkomaaneja. Haastateltava itse ajattelee, että oli kyse huumeista tai alkoholista, on käyttäjä yhtä riippuvainen.

”Juopot ovat parempia ihmisiä kuin narkomaanit, heidän omasta mielestään”

”Ne jotka on käyttänyt niinku muuta kun alkoholi, on välillä pelottavia..”

Yhteisöllisyysteeman äärellä haastateltavat toivat esille myös ympäristön ja naapuruston kanssa toimimisen.

”Asuinympäristön naapuri on tullut hyväksi kaveriksi”

”On tuolta naapurista tullut kehuja miten hyvin mä hoidan tätä pihaa..siitä kyllä tulee hyvä mieli”

Haastateltavat kokevat suhteiden parantuneen naapuruston väen kanssa tutustumisen myötä. Keskustelussa oli esillä näkemys, jossa naapurusto ei ole enää heitä vastaan.

7.4 Kokemuksia asumisesta

Jokainen haastateltava koki Asunto Ensin -periaatteen todella tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Kukaan haastateltavista ei pystyisi asumaan muualla ja tähän suurin syy on päihteiden käyttö. Se, että he voivat tulla kotiin päihtyneenä on heille tärkeää. Esille keskusteluissa nousi myös oikeus omaan kotiin ja sen merkitys haastateltaville. Eräs asukas oli kiinnittänyt oveensa lapun: ”kuka määrittää oikeuden omaan kotiin?”.

”Tämä on tarpeellinen asumismuoto.”

”Jos tää loppuu niin mä joudun kadulle, en mä pysty asumaan tällä hetkellä muualla”

”Saa itse päättää omasta kodista ja kukaan ei pakota muuttumaan, koska en mä pysty olemaan ilman päihteitä”

”Aina ei oo saanut vaikuttaa miten asuu, on ollut sellaiset säännöt, et pitää asua päihteettömästi..sillon joutuu pois kun jää kiinni”

Keskusteluissa näkyi luottamusta herättävä asia työntekijöitä kohtaan. Asukkailla oli tunne ja kokemus työntekijöiden puolustavan heitä. He luottavat työntekijöiden tekevän paljon työtä Asunto Ensin -periaatteen talon säilymisen eteen.

”Työntekijät joutuu puolustaa meitä ja tätä taloa aika paljon, kun naapurit pelkää välillä”

”Kyllä ihmiset varmaan kattoo, kun poliisi käy niin monta kertaa”

”Sillon ku on tullut naapurin kanssa niinku väärinkäsitys..niin työntekijät auttaa selvittää..sit sovitaan asia..”

Haastatteluissa nousi esille vahvasti työntekijöiden läsnäolon merkitys. Haastateltavat eivät kaipaa ns. Kyttäjiä elämäänsä, vaan heitä arvostavasti kohtaavan työntekijän, jolta voi kysyä apua tarvittaessa. Haastateltavat kokevat tarvitsevan apua mm. virastoasioiden hoidossa, kuten kelasta haettavien tukien kanssa ja omaan terveydenhoitoon liittyvissä asioissa.

”teillä on tosi iso merkitys, että voi arkipäivisin soittaa ja käydä tietokoneella, ei me pärjättäisi ilman teitä”

”Työntekijän tuki on tärkeää, koska jos itse soittaa jonnekki ei saa välttämättä apua.”

”Se on tosi tärkeä, koska me kaikki jotka täällä ollaan on varmaan oltu tosi tärkeitä meidän perheille, ja kun enää ei oo perhettä niin jonnekun muun pitää patistaa, ku äitin tai isän”

”Se on ihan hyvä, kun joku potkii välillä perseelle, eihän me pärjättäisi ilman teitä”

Työntekijöiden läsnäolo arkisin virka-aikaan luo myös turvallisuuden tunnetta haastateltaville. Asuinympäristön pihapiirissä ja käytävillä on valvontakamerat, jotka myös osaltaan vaikuttavat positiivisesti koettuun turvallisuuden tunteeseen.

”Ne luo turvallisuutta, kamerat siis”

”Jos jotain tapahtuu voi selvittää asian, kamerat on vaan hyvä asia”

Yhdessä haastattelussa nousi esille mielenkiintoinen huomio rajaamisesta. Haastateltava koki, että edellisessä asunnossa ns. tavallisessa vuokra-asunnossa hän ei kyennyt rajaamaan kavereita ja tuttuja. Hänen luokseen tuli ihmisiä kutsumatta ja sen myötä hän ajautui juomaan alkoholia. Sen myötä naapurit valittivat asumisesta aiheutuvista häiriöistä.

”Kun mä asuin niinku kaupungin asunnossa, mun luo tuli aina kavereita ja ne piti meteliä. Naapurit valitti ja soitti poliisin. Ei ne mua uskonut kun kielsin”

Asunto Ensin -periaatteen piiriin muuttaessa hänen elämänlaatunsa on haastateltavan mukaan parantunut ja hänen "ryppyputkensa" ovat lyhentyneet huomattavasti. Hän nosti esille, että kykenee nyt rajaamaan kavereita ja tuttuja paremmin kuin ennen. Hänen luokseen ei tule kutsumattomia ihmisiä. Keskustelimme, mistä tämä johtuu ja haastateltava ajattelee, että vaikka talo on ns. "märkä talo", on talolla kuitenkin säännöt, joita tulee noudattaa.

”Pystyn itse määrittelemään ketä tulee ja milloin tulee. Kotini on turvallinen paikka. Ihmiset tietää että täällä on säännöt ja siksi ne ei tule tänne. Täällä eläminen on rauhallisempaa mitä ennen. Vaikka tämä asu mismuoto ajatellaan ruuhkaisana ja vilkkaana vieraiden suhteen.”

”täällä on just niin hyvä olla kuin itse haluaa”

Haastateltavat kertoivat huolesta, mitä heille tapahtuu, jos tämän talon toiminta muuttuu. Pärjääminen tavallisessa vuokra-asunnossa yksin herätti epävarmuuden tunteita.

8 Johtopäätökset

Tulokset vahvistivat sen, että hyvinvointi ja osallisuus ovat subjektiivisia kokemuksia ja ne koetaan henkilökohtaisesti. Jokainen itse määrittelee niiden merkityksen.

Hyvinvointi rakentuu ihmisen elämän eri osa-alueilla ja siihen vaikuttavat vahvasti ihmisen kokemat affektit. Positiivisia affekteja ovat mm. tyytyväisyys, ilo, ihmissuhteet, onnistuminen, onnellisuus ja kokemus kohdatuksi tulemisesta. Negatiivisena affektina esille nousi häpeän tunne ja sen vaikutus hyvinvoinnin rinnalla syrjäytymiseen. Muita negatiivisia affekteja ovat mm. syyllisyys, suru, ahdistus ja kokemus epäoikeudenmukaisuudesta.

Tutkimuksemme mukaan haastatteluihin osallistuneet kokevat hyvinvointia mm. seuraavista asioista: oma koti, ruoka, sosiaaliset suhteet, saatu tuki arjessa, kuntoilu, itsemääräämisoikeus ja terveys. Pienet asiat haastateltavien arjessa tukivat heidän hyvinvoinnin kokemusta. Esille nousi vahvasti tärkeänä hyvinvoinnin tekijänä haastateltavien ihmissuhteet. Ihmissuhteet vahvistavat haastateltavien psyykkisiä ja sosiaalisia resursseja. Nämä resurssit puolestaan vahvistavat ihmisarvon tunnetta ja omaa identiteettiä, sekä vähentävät eriarvoisuuden kokemusta.

Yhteenvedon tutkimustuloksista voidaan todeta, että haastateltavilla osallisuuden edellytykset ovat olemassa. Selkeästi esille nousi ymmärrys ja tärkeys omasta vaikuttamismahdollisuudesta osallisuuteensa. Haastateltavat kokivat päihteidenkäytön ja riippuvuuden vaikuttavan omaan osallisuuteensa ja sosiaalisiin suhteisiin. Työntekijöiden kanssa käytävä rehellinen dialogisuus nousi edesauttavana tekijänä osallisuuden kokemuksessa. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että osallisuuden kokemus oli vahvempi asuinympäristössä, kuin sosiaali- ja terveystalveluiden piirissä. Kokemus kuulluksi tulemisesta palveluiden piirissä ilman työntekijää oli vaikuttavana tekijänä. Osallisuuden kokemus omassa elämässään, mahdollistaa osallisuuden kokemuksen yhteisössä.

Tuloksista selviää, että osattomuuden kokemukset liittyivät vahvasti asunnottomuuteen ja sosiaalisen elämän kaventumiseen. Leimaantumisen, häpeän tunne, kuulemattomuus, itsemääräämisoikeuden horjumisen ja yhteisön ulkopuolelle jääminen tuottavat osattomuutta. Henkinen pahoinvointi liittyy osattomuuden kokemukseen. Haastattelutuloksista selviää, että oma koti ja naapurit ovat vähentäneet osattomuuden kokemuksia.

Haastatteluiden kautta vahvistui merkitys kuulua joukkoon. Yhteisöllisyys poistaa yksinäisyyden tunnetta ja antaa kokemuksen vertaisuudesta. Eriarvoisuuden kokemus

muuttuu osallisuuden kokemuksen kautta, kun asiakas kokee tulevansa kuulluksi ja saa kertoa omia mielipiteitä. Haastatteluissa korostuivat arjen kohtaaminen, välittäminen, luottamus, sekä asiakkaiden kokema tasavertaisuus ja kunnioitus asuinympäristössä.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että Asunto Ensin -periaatteella oleva asuminen mahdollistaa matalan kynnyksen kautta osallisuuden oman elämän valintoihin. Kuitenkaan pelkkä asunto ei riitä, vaan sen rinnalle tarvitaan työntekijän tarjoama tuki.

Tutkimuksessa tärkeänä näimme tuoda esille paljon lainauksia haastatteluista, koska niiden kautta välittyy heidän kokemus oman elämän asiantuntijoina.

8.1 Tutkimuksen arviointi

Voimme katsoa opinnäytetyömme tutkimuksen onnistuneeksi, sillä saimme vastaukset määrittelemme tutkimuskysymyksiin. Haastattelu oli oikea valinta tutkimusmenetelmäksi, sillä saimme kerättyä laajan aineiston kuulemalla ja kohtaamalla Asunto Ensin -periaatteen asiakkaita.

Tutkimukseen osallistuminen ja asiakkaiden kuuleminen oli haastateltaville merkityksellistä heidän kokemansa arvokkuuden ja osallisuuden näkökulmasta. Tämä tunne meille syntyi, koska haastateltavat kertoivat kokevansa haastattelun tärkeäksi. Tätä meille todensi haastateltavien halu olla "kunnossa" haastattelun aikana.

Itse haastattelut sujuivat hyvin ja koemme onnistuneemme luomaan tilanteeseen rennon ja luotettavan tunnelman. Yksi haastatteluista toteutettiin haastateltavan kotona ja muut toteutimme työntekijöiden toimistotilassa. Puolistrukturoitu haastattelu osoittautui oikeaksi valinnaksi, sillä haastateltavat tuottivat paljon elämänkerontaa, jonka kautta oli oiva tilaisuus esittää tarkentavia kysymyksiä liittyen käsiteltävään teemaan.

Käyttämämme laminoituneet kortit käsitteistä osoittautui hyvinkin sopivaksi apuvälineeksi haastattelussa. Käsitteitä meidän tuli avata hyödyntäen hyvinkin käytännölläisiä esimerkkejä. Erityisesti osallisuus oli käsitteenä haasteellinen sisäistä. Osallisuuden kokemus on teoriassakin hyvin haasteellinen kuvata sen moniulotteisuuden

vuoksi. Esitimme mm. osallisuuden avaamista konkreettisilla esimerkeillä, mutta halusimme välttää johdattelua ja annoimme haastateltavan pohtia rauhassa omia ajatuksia käsitteistä.

Tutkimustuloksista käy ilmi Asunto Ensin -periaatteen asuinympäristön merkitys ja tuloksia voidaan hyödyntää asunnottomuustyössä. Tulosten hyödyntäminen tapahtuu Asunto Ensin -mallin kehittämisen tukena.

Haastatteluaineiston litterointi oli aikaa vievää, mutta koemme perusteellisen valmistumisen auttaneen sen läpiviemisessä. Nauhurin käyttäminen ja tiedostojen siirtäminen tietokoneelle helpotti myös prosessia. Aineiston analysointi oli mielenkiintoista ja saimme esille myös uusia näkökulmia. Kohderyhmänä asiakkaat olivat meille tuttuja ja ymmärrämme ilmiöt, joita heidän elämäänsä liittyy. Kuitenkin merkittävää on kuulla elämäkerrontaa, jossa nousee esille positiiviset kokemukset elämästä ja sen mahdollisuuksista, vaikka elämä olisi koetellut.

Opinnäytetyön toteuttaminen vahvisti osaamistamme tutkimusentekonäkökulmasta ja koemme valinneemme aiheen hyvin, sillä heikommassa asemassa olevien äänen kuuluviin saaminen on meille tärkeää. Sosiaaliset ongelmat kasautuvat ja niiden purkaminen ilman asuntoa on haasteellista. Tähän vaikuttaa myös oma kokemus osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuudesta omaan elämään.

Opinnäytetyötä tehdessämme kävimme läpi varsin laajasti teoriaa, joka lisäsi tutkimuksemme luotettavuutta, sekä laajensi käyttöteoriaamme.

Jatkotutkimusaiheena meille heräsi ajatus kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisestä asunnottomuustyössä asiakkaan rinnalla kulkijana ammattilaisen työparina.

8.2 Pohdinta

Opinnäytetyö vahvisti Asunto Ensin -periaatteen mallintamisen ja kehittämisen tarvetta Jyväskylässä. Mallilla voidaan vaikuttaa asunnottomuuden vähentämiseen ja tukea asiakkaan kiinnittymistä palveluihin työntekijöiden avulla. Tärkeimpänä ajattelemmme olevan saavutetut asumisen jaksot, jolloin asunnon ja oman kodin merkitys on vahvistunut. Suomessa on tehty asunnottomuustyötä tänä vuonna 10

vuotta. Olemassa olevat tulokset asunnottomuuden vähentymisestä Suomessa kertovat vahvasta halusta vaikuttaa tähän ongelmaan. Nähtäväksi jää, mitä tuleva SOTE -uudistus tekee asunnottomuudelle ilmiönä ja siihen liittyville sosiaalisille ongelmille.

Tutkimuksen tulokset osoittavat sen, kuinka merkityksellinen Asunto Ensin -asuinympäristö on alueellisesti. Tulokset voivat tulevaisuudessa tukea uusien tämänkaltaisten asuinympäristöjen perustamista, sekä tuoda näkökulmaa sen merkityksestä heikommassa asemassa olevien osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamisessa. On myös tärkeää tuoda haastateltavien kokemukset ja mielipiteet esille, sillä heillä on asiantuntijuus käyttämistään SOTE palveluista.

Haluamme nähdä Asunto Ensin -periaatteen vahvistamisen osana palvelumuotoilua. Se voisi olla yksi asumispalveluiden kilpailutekijä tulevaisuudessa. Mallin tarkoitus ja tavoite on olla osa hajasijoitettua asuntokantaa. Mutta tärkeää on säilyttää pieniä keskitettyjä asuinyhteisöjä, jossa nähdään yhteisöllisyys ja sitä kautta voidaan vaikuttaa yksinäisyyteen, sekä yhteen kuulumisen kokemukseen.

Työntekijät voivat omalla työskentelyllään vahvistaa asiakkaiden minäpystyvyyden tunnetta, mikä puolestaan vahvistaa asiakkaan osallisuuden kokemuksia. Sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen vaatii työntekijöiltä vuorovaikutustaitoja ja sensitiivistä kohtaamista asiakkaiden kanssa. Asiakkaiden kokemusten kuuleminen on tämän päivän asiakkaan osallisuuden vahvistamista. Eri yhteyksissä olevat asiakasraadit ovat osana palveluiden kehittämistä. Tämä toimintamalli on saanut aikaan kokemusasiantuntijuuden ja vertaisuuden nostamisen työntekijöiden rinnalle palveluiden suunnittelussa. Työntekijältä vaaditaan muutosta työskentelyyn ja sosiaalialan ammattilaisena on tärkeää pohtia, kuulemmeko riittävästi asiakkaan mielipiteitä, näemmekö asiakkaan asiantuntijuutta oman elämänsä keskiössä ja osaammeko hyödyntää kuulemaamme.

Opinnäytetyön tuloksia tullaan hyödyntämään lokakuussa 2018 pidettävässä Asunto Ensin -seminaarissa Jyväskylässä Hanna-Riikka Alasippolan toimesta.

Lähteet

A Home of Your Own. Housing First and ending homelessness in Finland. 2017. Y-Foundation. Printing: Otava Book Printing Ltd, Keuruu

Asuminen. 13.4.2017. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 10.4.2018. <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/elinolot/asuminen>

Asunto ensin –malli. 2016. Asuntoensin.fi. Viitattu 10.10.2017. <http://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/>

Asunto ensin –periaatteet. 20.4.2017. Asuntoensin.fi. Viitattu 11.6.2017. <http://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/asunto-ensin-periaatteet/>

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016 – 2019. Valtioneuvoston periaatepäätös 2016. Ympäristöministeriö. Viitattu 22.10.2017. http://historia.asuntoensin.fi/files/5525/Asunnottomuusohjelma_periaatepaatos_rahakunta_ja_valtioneuvosto_09.06.2016.pdf

Asunnoton N.d. Käsitteet. Tilastokeskus. Viitattu 22.10.2017. <http://www.stat.fi/meta/kas/asunnoton.html>

Asunnottomat 2017. Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Viitattu 23.3.2018. [http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017\(46192\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017(46192))

Bäckgren N. 9.3.2018. Alle 25-vuotiaiden asunnottomuus kasvoi viime vuonna ensimmäistä kertaa yli viiteen vuoteen – asiantuntijat ovat huolissaan yhä nuoremmista ja vakavasti päihdeongelmaisista nuorista. Helsingin Sanomat. Viitattu 5.4.2018. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005591107.html>

Dhalmann H. & Ahola H. 5.3.2018. Asunnottomuus väheni edelleen – nuorten asunnottomuus kasvusuunnassa. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 5.4.2018. [http://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tiedotteet/Uutiset_ja_tiedotteet_2018/Asunnottomuus_vaheni_edelleen_nuorten_a\(46195\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tiedotteet/Uutiset_ja_tiedotteet_2018/Asunnottomuus_vaheni_edelleen_nuorten_a(46195))

Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti. 2018. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018. Helsinki. Viitattu 7.4.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160706/01_2018_Eriarvoisuutta%20kasittelevan%20tryn%20loppuraportti_kansilla_nettil.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Eskola J. & Suoranta J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Eskola J. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. 2015. Laadullisen aineiston analyysi aihe vaiheelta. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Valli R. & Aaltola J. 2015. PS –kustannus. Bookwell Oy Juva. 185-206.

- Foster D. 22.3.2017. What can the UK learn from how Finland solved homelessness?. The Guardian. Viitattu 14.4.2018. <https://www.theguardian.com/housing-network/2017/mar/22/finland-solved-homelessness-eu-crisis-housing-first>
- Helminen J. 2016. Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Hennink, M., Hutter, I., & Bailey, A. 2011. Qualitative research methods. London: Sage.
- Hiltunen L. N.d. Graduaineiston analysointi. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 23.4.2018. http://www.mit.jyu.fi/OPE/kurssit/Graduryhma/PDFt/aineiston_analysointi2.pdf
- Hirsjärvi, S, Remes P. & Sajavaara P. 2016. Tutki ja kirjoita. Bookwell Oy. Porvoo.
- Holmila, Raitasalo & Tigerstedt 2016. Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Suomen Yliopistopaino OY, Helsinki.
- Hyväri S. & Kainulainen S. 2013. Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia –ammattikorkeakoulu. Helsinki 2013.
- Hyyppä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä: sosiaalinen pääoma ja terveys. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne 2014. Mitä on osallisuus? Teoksessa Arja Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry, 9.
- Kaakinen J. 3.10.2012. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008 – 2011. Loppuraportti. Viitattu 29.9.2017. http://asuntoensin.fi/assets/files/2016/08/PAAVO_I_loppuraportti_J_Kaakinen_2012.pdf
- Kananoja A., Niiranen V. & Jokiranta H. 2008. Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. PS –kustannus. Juva 2008.
- Karjalainen P. 2017. Sosiaalinen syrjäytyminen ja toimeentulon ongelmat. Teoksessa Kananoja A., Lähteinen M. & Marjamäki P. (toim.): Sosiaalityön käsikirja. Tietosanomama Oy, 253.
- Karppinen J. 25.4.2017 Asunto ensin –laatusuositukset. Viitattu 31.10.2017. <http://asuntoensin.fi/assets/files/2017/06/Asunto-ensin-laatusuositukset-25-huhti-2017.pdf>
- Karppinen J. & Fredriksson. 15.6.2016. Loppuraportti. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012 – 2015. Ympäristöministeriö. Viitattu 5.4.2018. http://historia.asuntoensin.fi/files/5408/Paavo_2_loppuraportti_valmis.pdf
- Kettunen M. 2013. Asunto ensin – malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa. YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 78 (2013):5. Viitattu 29.9.2017. <http://www.jul-kari.fi/bitstream/handle/10024/114737/kettunen.pdf?sequence=1>
- Keronen M. 31.1.2013. Asiakaslähtöisyys - olennainen tekijä sosiaalihuollossa. Tesso.fi. Viitattu 17.11.2017. <https://tesso.fi/artikkeli/asiakaslahtoisuus-olennainen-tekija-sosiaalihuollossa>

Kivelä P. & Leppo A. 2016. Asukkaan ääni. Asukkaiden kokema tuetun asumisen laatu. Sininauhasäätiö.

Kumpulainen R. 2004. Hyvinvointia yhteisöllisyydestä. Mielenterveys lehti, 3/04. Verkkojulkaisu. Viitattu 17.11.2017. http://www.aikakauslehdet.fi/content/aikakauslehti_opinnoissa/artikkelipankki/yhteisollisyys.htm

Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta. 31.3.1995/481. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 23.3.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950481>

Laminen M-S., Viitanen E. & Konu A. 2013. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus yhteisöllisyydestä työelämässä. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2013:50 71-86.

Lammi-Taskula J., Karvonen S. & Ahlström S. 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Yliopiston kirjapaino, Helsinki.

Leemann L. & Hämäläinen R-M. 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Verkkojulkaisu: YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 81 (2016):5. Viitattu 28.9.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131350/YP1605_Leemann%26Hamalainen.pdf?sequence=2

Loukasmäki A. 16.8.2016. Kodittomien määrä on tilastoja suurempi – majailu kavereiden nurkissa vääristää lukuja. YLE uutiset verkkojulkaisu. Viitattu 29.9.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9096469>

Metsämuuronen J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Mikä on sote-uudistus? N.d. Valtioneuvosto. Viitattu 7.4.2018. <http://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>

Nisula L. 4.10.2016. Osallisuus. Osallisuus ja yhteisöllisyys luentomateriaali. Viitattu 17.11.2017. https://prezi.com/uuem6trcdv8s/osallisuus/?utm_campaign=share&utm_medium=copy&webgl=0

Nurmela T. 2012. Sosiaalisen osallisuuden ilmeneminen ikääntyneiden arjessa. Pro Gradu- tutkielma. Lapin yliopisto. Viitattu 18.10.2017. <https://.lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61430/Nurmela.Timo.pdf?sequence=1>

Opioidit. N.d. Päihdelinkki.fi. Viitattu 17.4.2018. <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/opioidit>

Osallisuuden edistäminen. 2.8.2017. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 27.9.2017. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sokra/sosiaalinen-osallisuus/osallisuuden-edistaminen>

Osallisuuden osatekijät. 22.2.2016. Hyvinvointi- ja terveyserot. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 25.9.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys-erot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>

Parikka V. 23.8.2017. Ruusulankadun matkalaukkusurmaajalle kolmen vuoden ja kahdeksan kuukauden vankeustuomio – naiselle ehdollista hautarauhan rikkomisesta.

Helsingin Sanomat. Verkkojulkaisu. Viitattu 29.9.2017. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005337260.html>

Partanen A., Holmberg J., Inkinen M., Kurki M. & Salo-Chydenius S. 2015. Päihdehoitotyö. SanomaPro. Helsinki.

Pleace Nicholas, 2017. The Action Plan for Preventing Homelessness in Finland 2016-2019: The Culmination of an Integrated Strategy to End Homelessness? European Journal of Homelessness: volume 11, No. 2, September 2017.

Raitakari S. & Juhila K. 2014. Asunto ensin -julkaisujen suuntaukset, pääargumentit ja käytännöllis-poliittiset tavoitteet. Verkkojulkaisu: Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):2. Viitattu 29.9.2017. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116304/raitakari.pdf?sequence=1>

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Julkaisussa Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Toim. T. Era. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156, 12–34. Viitattu 22.11.2017. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Roivainen T. & Ranta-Tyrkkö S. 2016. Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. United Press Global. EU.

Rouvinen-Wilenius P, 2014. Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsen, T. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. PDF-dokumentti. Viitattu 17.4.2018. <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

Ruuskanen P. 2015. Asunnottomuuteen yhteydessä olevat kasvuolosuhteet ja yksilölliset tekijät lapsuudessa ja nuoruudessa. Pro Gradu –tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 22.10.2017. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150312/urn_nbn_fi_uef-20150312.pdf

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Tampere. Viitattu 23.4.2018. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html

Saari J. 2015. Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus, Helsinki

Selin J. 2013. Mikä vaikutus? Korvaushoidon seurantatutkimukset kertovat. Tiimi -lehti. 2/2013. Viitattu 23.4.2018. <https://www.a-klinikka.fi/tiimi/1787/mika-vaikutus-korvaushoidon-seurantatutkimukset-kertovat>

Simojoki K. 2010. Opioidiriippuvuuden lääkkeellinen vieroitus- ja korvaushoito. Päihdelinkki.fi. Viitattu 17.4.2018. <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietois-kut/paihdeongelmien-hoito/opioidiriippuvuuden-laakkeellinen-vieroitus-ja>

Sosiaali- ja terveydenhuollon KANSALLINEN KEHITTÄMISOHJELMA KASTE 2012–2015 Loppuraportti. Helsinki 2016. Sosiaali ja terveystministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74927/Rap%20ja%20mui_2016_8_PDF_.pdf?sequence=1

Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. 2011. ETENE julkaisuja 32. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Verkkojulkaisu. Viitattu 22.10.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 17.11.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp45153696>

Sote-uudistuksen tavoitteet 2017. Sote- ja maakuntauudistus. STM. Valtiovarainministeriö. Viitattu 2.4.2018. <http://alueuudistus.fi/soteuudistus/tavoitteet>

Stakes 1999. Sosiaali- ja terveydenhuololon laadunhallinta 2000 –luvulle. Valtakunnallinen suositus. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Stenius-Ayoade A. 23.3.2018. Asunnottomuus nostaa kuolemanriskin viisinkertaiseksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.4.2018. https://thl.fi/fi/-/asunnottomuus-nostaa-kuolemanriskin-viisinkertaiseksi?redirect=https%3A%2F%2Fthl.fi%2Ffi%2Fetu-sivu%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_tcsSJTqcGI0N%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_stat%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2-1-3%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2

Stenius-Ayoade A., Haaramo P., Kautiainen H., Gissler M., Wahlbeck K. & Eriksson J. 2017. Mortality and causes of death among homeless in Finland: a 10-year follow-up study. *Epidemiol Community Health* 2017;71:841-848. Viitattu 3.4.2017. <http://jech.bmj.com/content/71/9/841>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 23.3.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P19>

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsen, T. & Pyykkönen, A. (toim.) *Osallisuuden jäljillä*. PDF-dokumentti. Viitattu 17.4.2018. <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-%C3%A4l%20jill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

Särkelä M. 2009. MITEN HUONO-OSAINEN VOI OLLA OSALLINEN? Tarkastelussa päiheteidenkäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Pro gradu-tutkielma. Yhteiskuntapolitiikka/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteri ohjelma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 30.10.2017. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21271/URN_NBN_fi_jyu-200907071760.pdf

Tietoa asunnottomuudesta 2016. Asunto ensin verkkosivu. Viitattu 22.10.2017. <http://asuntoensin.fi/tietoa/>

Tukiasukkaat pelottavat naapureita Helsingin Ruusulankadulla – En haluaisi soittaa hätänumeroon niin usein. 1.6.2017. Helsingin Sanomat. Verkkojulkaisu. Viitattu 29.9.2017. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005234203.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Vierula H. 27.3.2018. Asunnottomuus viisinkertaistaa kuolemanriskin. Lääkärilehti, verkkojulkaisu. Viitattu 3.4.2018. <http://www.laakarilehti.fi/ajassa/ajankoh-taista/asunnottomuus-viisinkertaistaa-kuolemanriskin/>

Viskari S., Lund P. & Avellan M. 2016. Erilainen naapuri. Asuinaluelähtöisen ympäris-tötyön menetelmiä ja kokemuksia. Sininauhasäätiö.

Väyrynen, Kostamo-Pääkkö & Ojaniemi 2015. Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United Press Global. EU.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus; 25.artikla. 1948. Ihmisoikeusliitto. Viitattu 23.3.2018. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julis-tus/>

Yleinen suomalainen asiasanasto. N.d. Finto. Viitattu 22.10.2017. <https://finto.fi/ysa/fi/page/Y94768>

Yritämme katkaista rikoskierteen uudessa hankkeessa 1.12.2017. Sininauhaliitto. Vii-tattu 14.4.2018. <https://www.sininauhaliitto.fi/ajankohtaista/pyoroovesta-ulos-tois-tuvia-vankeusrangaistuksia-suorittavien-henkiloiden-tukeminen-eroon-rikoskier-teesta-%E2%80%91hanke-sai-224-000-euron-avustusehdotuksen/>

Liitteet

Liite 1. Tutkimushaastattelurunko

OPINNÄYTETYÖN HAASTATTELU KYSYMYKSET (alustava versio)

HYVINVOINTI

Mitä hyvinvointi sinulle tarkoittaa?

Mitä hyvinvointi merkitsee sinulle tässä talossa?

OSALLISUUS

Kerro yksi sana liittyen osallisuuteen?

Miten koet osallisuuden?

Millaisia haasteita sinulla on liittyen osallisuuteen?

Onko osallisuutesi muuttunut jotenkin tänne muuttosi jälkeen?

Miten itse voisit edistää osallisuuttasi tässä talossa?

Koetko saavasi riittävästi tukea osallisuutesi vahvistamiseen?

OSATTOMUUS + SYRJÄYTYMINEN

Oletko kokenut osattomuuden tunteita?

Onko osattomuuden kokemus muuttunut tänne muuttosi jälkeen?

YHTEISÖLLISYYS

Millainen merkitys yhteisöllisyydellä on sinulle?

Tukeeko Asunto Ensimmäisen periaatteen asumismuoto yhteisöllisyyden kokemustasi?

ASUNTO ENSIMMÄISEN PERIAATE

Miten sinä näet Asunto Ensimmäisen periaatteen?

Mikä on parasta tässä talossa?

Mikä on merkittävää kohtaamisessa?

Liite 2. Haastattelulupalomake

Suostumus Alasippolan ja Haatajan opinnäytetyön haastatteluihin osallistumiseen.

1. Ymmärrän, että opinnäytetyön haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista ja voin perua osallistumiseni missä vaiheessa tahansa.

2. Annan luvan käyttää luovuttamiani tietoja opinnäytetyön tekemiseen. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti, eikä yksittäisen osallistujan henkilöllisyys paljastu opinnäytetyössä.

Allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Paikka ja aika: _____

Liite 3. Esimerkki taulukko teemoittelusta

Alkuperäinen sitaatti	Pelkistetty sitaatti	Alaluokka teema	Yläluokka teema
<i>Taloudellinen tilanne ei aina ole hääppöinen, mutta tota niin olen kuitenkin tullut toimeen. On tultava toimeen, vaikka rahaa ei niin olekaan.</i> <i>”Rahaa ei aina oo.”</i> <i>”Kaikki menee mitä tulee”</i>	taloudellinen tilanne vaihtelee, vähällä pärjää Rahaa ei aina ole Ylimääräistä rahaa ei jää	talous	hyvinvointi
<i>”Aina saa apua kun tarvii”</i> <i>”Joku kattoo täällä perään.”</i> <i>”Turvallisuuden tunne on kasvanut, kun on työntekijät paikalla, se vaikuttaa kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.”</i>	Apua saa Saatu tuki/yhteisöllisyys Turvallisuuden tunne kasvaa työntekijöiden läsnä ollessa	turvallisuus	hyvinvointi